

Hylli i Dritës

Ubi Spiritus Domini, ibi libertas.

(-II ad Cor. III, 17-)

1. Para fetar a Komtar?	Fq. 241
2. Kisha Katolike ka trajtue kulturen okcidentale	252
3. Gjendja ekonomike e Shqipërisë	257
4. Per bashkimin e Kishve të kshtëna.	266
5. Flamuri komtar.	271
6. Kanuni i Lekë Dukagjinit	276
7. Lajme	284
8. Bibljografi	288

SHKODER

Shtypshkroja Franciskane

1923

Posta e jonë.

Pajtimtarëve, të cillët, me gjith qí e din mirë mjaft se çka don me thënë me majtë sot në Shqypni uji të Perkohëshme si është „Hylli i Dritës“ gjithnji nuk trazohen aspak në të kryem të detyrës qí kan ndaj Marshtrimin t'onë, u lutena të kën mirsin mos me na i vonue má paret qí na kan.

Atinë M. F. Letra e juej ra në dorë teper vonë per me e qortue artikullin, qí gündej i botuem má se gjysa. U falena ndërës edhe per artikullin tjeter. Kemi me botue gjithçka me rend. Librin qí dishroni kemi uzdajë se do të mund jau çojmë e ká me kënë i edicjonit të parë.

Elbasan. A. Xh. — E vertetë qí është e treta leter e Jueja, por është edhe e vertetë se na u kemi pergjegjë edhe me shkrim, tuj dhânë shvillimin e çashtjes e në pastë tretë letra, u lutena mos na vëni faj në. Sa per dorëshkrim do të bájme si dishroni. Deri tash nuk kemi mujtë me e bâ ket pûnë, pse nuk ndollej ktû aj qí e kishte at dorëshkrim.

Nicë. D. T. — Artikullin, qí, sikuerse u patem lajmue heren e parë, e patem marrë, nuk e kemi botue jo pse nuk e kemi pranue, por vetem pse edhe me dorëshkrime na duhet me shkue me rend. U lutena mos me u merzitë per ket pûnë.

HYLLI I DRITËS

Vjeta IV.

QERSHUER 1923

Numri VI.

Para fetar a Komtar?

Nji të gjegjun rrymës së sotshme kulturre në Shqypni.

Njiky është më i madhi e më i vështiri problem, qi mba sot pezull shekullin mbarë; nji problem, per të cillin kuitoshim, se Shqyptarit nuk i janë rritë kerçikët enë, e me gjithkëta, mbas thënës satirike së vjerrështarit —

Lum e lum se Shqypтарија

Kà mårre trokun kahë liriја

Porsi pelë nper zall, 1) —

po duket, se kà fillue të gicilojë edhe trût e Shqyptarit, me gjith se, sikuer u tha, nuk është i gatuem enë per të. Njiky problem është kënë, qi i kà dhënë shkas trillimit të gjithë atyne sistemeve filozofike mbi botë, qi kà shtrydhë trût e sa mijë dietarëve, kà shkaktue sa parime kulturre e shoqnore, kà perftue sa të mira e të zeza në snekull, kà bashkue a edhe shkatrrue sa mretni e kome, kà pershkue shpirtin e se të cillit njerë e të shoqnis mbarë, qi enë sot mba tanë botën të dame. Nuk është pra ky nji problem, qi mund të zhërvillohet me dy fjalë më kâmë e më dorë, posë per njatë, qi nuk kupteto randësin e tij. Nuk është nji problem, të cillit t'i gjndet fundi me pakë neje statutesh, paragrafa programesh, me ideale komsije a bashkimi komtar. I kà rrâjët shum më këthellët, se mund t'a mendoin nji palë. Shkasin më të madhin këti problemi i kàan dhënë sistemet

1) Anzat e Parnasit dorë e l. faq. 44.

e reja filozofike mbi pikëpamje të kësajë jete, a se më mirë të thona, se ky problem kaq i ngatrrueshem ka qitë në dritë gjitha ato sisteme të reja filozofike mbi fill, kupëtim e qellim të rruzullimit e të jetës. Prandej më së pari është nevoja të nalena shi mbi këto sisteme, pse prej sosh rrjedhë zhdrivillimi i tanë këtij problemi kaq të kaperthyem. U vûn themelet e shënoshita, rruzullimit ka për t'i u gjetë fija pa të vështirë; ndersa, tuej ndjekë parime të mbrapështa e të gabueme, problemi i rruzullimit i gjà një pyllë të shpeshët e të terrshme, neper të cillen 's mund të kalojë kerkush, a edhe n'u bafët sprova të kalohet, jitet mbrendë pa dijtë kahë me i a mbajtë.

Sistemet, qi prekin fillin, kupëtimin e qellimin e rruzullimit e të kësajë jete janë posaçë Materjalizmi, Panteizmi (Monizmi) e në do pikëpamje Rracionalizmi, me tana degët, qi rrjedhin prej sosh, paten para sÿsh teorin a praktikën e kësajë jete. Materjalizmi e Panteizmi nuk janë sisteme të reja në lëmë të filozofisë, por aq të vjetra, sa është i vjetër vetë problemi i rruzullimit, të veshuna vetun e të stolisuna me arrsyetime, qi duken të reja e me gjithkëta janë të vjetrueme. Po i a filloim prejë Materjalizmit.

* * *

Nën Materjalizem marrim vesht njat sistem filozofik, i cilli thotë, se gjithshka gjindet në ket rruzullim, gjithshka gjindet më qillë, më tokë a këdo ngjeti e ka fillin e vet prejë lëndës (materia). Vetun lenda ka një të kënnun, jashë së cillës nuk gjindet kurrgjà tjetër. Këjo është e pa-dekëshme e e amstueme, kavyja e gjitha sendeve tjera. Shka thrasim në Zot, shpirt, vyrtyt etj. janë fjalë kôte, fjalë pa kurnji themel, janë anëna. E vertetë, se ndjekët e këtij sistemi nuk flasin tane bars, nuk janë të gjithë në gjitha pikët një mendim, kahë dikush orvatet t'a paraqesë pûnen në një mënyrë, dikush në një tjetër; por e vertetë është edhe, se i pari e i mbram send per t'a nuk është tjetër veç lenda; prejë një gjaje të pa-jetë, të pa-nende, të pa-shpirt, të pa-

të luejtu duen të xjerrin e jetë, e shpirt, e mende, e vullndest e gjithshkafin. Mbas mësimit të tyne nuk rrjedhë natyra prejë shpirtit, por shpirti prejë natyrës, nuk është Zoti krijuesi e kavija e natyrës e e rruzullimit, por natyra e rruzul'imi kavija e Zotit. Per Talletin këjo landë, prejë kahë rrjedhë gjithshkafi është ujët, per Anaksimenin është ajri, per Anaksimandrin një landë e parë e paktueme, per Heraklitin zjarmi. Gjitha ndrrimet, qì mund të slofim e mund të ndollin nder sende mbi ket jetë nuk janë tjetër, veç njato pjesë t'îmëta (atomi) të landës së së pa-ndrrueshme, së pa-dekëshme, qì neper një proces kimik marrin trajta të reja; shka sot është bar, terfojnë, grunë, shtësë, nesor bâhet njerë per me këll ye prap në trajta të reja m'u bâ b. f. gûr, lis, ujë, zjarm etj. 1) Qe dieja e atyne, qì thirren atomista, sikuer Leukipi, Demokriti, Epikuri, Lukreci, kryetarë të dëjë të Materjalistive të soçem. Këta, tuej drashtë, se kishin lânë mbas dore një die aq të këthellët, këthyen prap të persrisin e të perhapin mësimet e atyne filozofëve të vjetër, të qitun poshtë e të harruem gadi prejë atyne, qì kapen filozofin per kreje e jo per kâmësh. Nder ata, qì paten dishlr të këtheshin per së ri të „filozofija e fëmijëve“, sikuer thotë Karl Gustav Carus 2) njehen posaçe Gjordano Bruno, Baruch (Benedikt) Spinoza, John Toland, Hobbes, Robert Hooke, Lamettrie, Diderot, Holbach, d'Alembert, Helvetius, Feuerbach, C. Vogt, Moleschotti, L. Büchner e tash së mbrami Häckel, i cilli nder vepra të veta shko tuej ndrrue mendim e teori pa da, qì të dalë prejë kësajë pylle kaq të kaperthyeme. Tash ndjekë Gjordano Bruno, tash Spinoza, tash teorit e Darwin-it. T'i peshoim tash pak këto parime e të shofim a mund të na apin një zhdrivillim të mjaftueshem mbi fill

1) Merret vesht prejë vedit, se me këto nuk mohohet teprica e landës, qì jet në një farë mënyre në një kom të ri, në të cillin është këthye e qì kâ marrë një trajtë të rë, sikuer b. f. prejë drës jet hîni; por vetun mohohet kalimi i një lande në një kafshë, e cilla të kalojë kënen e fuqin e landës, sikuer p. f. kalimi i synit në shpirt a në mende.

2) System der Physiologie I. 10.

e qellim të këtij rruzullimi.

* * *

Kuerdoherë desht njeri të gjëte një rrugë, një të vertetë, nuk i a filloi prejë territ, por prejë dritës, nuk filloi prejë sendeve të pa-njoftuna, por prejë të njoftunave, mbas asajë thâne të moç-me „a notis ad ignota“. Kurrnji mësues nuk i a filloi në një degë dieje prejë sendeve më të vështira, por prejë më t'udobtave, nuk i a filloi prejë fundit, por prejë krës së një libri, nuk i a filloi prejë copave të këndimit, por prejë germave, nuk i a filloi matematikës prejë mijshave a qindshave për më dalë nder njisha e dhetështa, por prejë njishave e dhetëshave për m'u kapë nder qindsha, mijsha a numra më të mëdhaj. E pra filozofët, që permendem i a filloin krejt për kundra; e jo veç se xân fill prejë një sendi të terrshëm e të pa-njoftun, por më tepër, tuej hecë ata vetë neper ket terr, duen të bâhen mësues e prist e tjerevë, duen të na diftoin kavin e gjitha sendeve e të ndolljeve, duen të na zhdrivilloin e të na qesin në shesh problemin e tânë këtij rruzullimi, të na kallxoin, se kahë kena ardhë, pse jena e kû do të mbaroim e tânë ket die, ket filozofi të nâltë neper një terrinë të mënerëshme. E pra, edhe pse landa është gjâja më e dukëshmja për në, më e njoftuna prejë nesh, me gjithkëta âmtyra, këna e permbrendëshme e sajë, mbas shpirtit, është gjâja më e mëshehëta për në. Se tânë këtij rruzullimi, me gjithshka kâ në vetvedi, mund t'igjindet tija tuej thânë vetun, se do pjesë landore t' imëta të pa-mbarueshme, të pa-dashme, t'âmshueme, të pa-mvarëshme, të ndryshëshme, me të ndeshun të vet të pa-shkakuem prejë kurrnji fuqije tjetër e më të nâltë, kan mërrijtë të perbâin gjithshka shorim, gjithshka ndieim e gjithshka është, na duket një die, që mund t'u mbushë mendën ndoshta vetun atyne, që permendem e pakë shokëve të tyne, por jo për të sakët botës mbarë, der sa këto të mendojë me mende e jo me kâmë. Por e verteta është, se as këtyne nuk u është mbushë mendja për shka mësoin, as nuk mund t'u mbushet.

Landa, prejë së cillës këta filozofë duen të na xjerrin gjithshka, nuk është një e vetme, por e perbërë prejë pjesësh të pa-numer, të pa-mbarueshme e prandej kavija e mbrame e rruzullimit nuk kishte për të kënë një e vetme, por aq kavi, sa pjesë ka landa, e tuej kënë pjesët e saja të pa-mbarueshme, të pa-numer, kishin për të kënë edhe kavit të pa-mbarueshme e të pa-numer. Mirë, po shumë kavi të pa-mbarueshme, jo vetun nuk na zhdrivilloin as nuk na qesin në dritë kavin e rruzullimit, por më teper e mohoin ket problem fare, pse kû mungon nder shumë sende i pari, aty mungo edhe i mjesmi e i mbrami e prandej në mos kjoftë një kavi e parë e vetme nuk është kurrnjë kavi, më sa nuk mund të mbahet mbi zjarm një vargue, në mos kjoftë i mbrami rreth i tij i ngjitur me rrathë të mjesem e të mjesemt me të parin. Një numer i pa-mbarueshem mandej nuk ka se si mendohet prejë një mendje të shënoshët, pse se të cillit numer, saço i madh të jetë, mund t' i shtojm përherë një numer të ri, e ai send, të cillit mund t' i shtohet gjâ nuk thirret më i pa-mbarueshem. Këto pjesë t' imëta, këto pizla mund të kujtohen vetun si një shumsi e jo më teper; por në ket rasë si një shumsi e pa-caltueme, së cillës mund t' i shtohet e edhe mund t' t mungohet e prandej ka për të kënë përherë një gjâ e mbarueshme e jo e pa-mbarueshme.

Të na kallxojn prap këta dietar të mëdhaj me shka i shofin e i zbloin ato pjesë aq t' imëta, prejë të cillave është perbërë gjithshkafi? A ndoshta me sy? A ndoshta me mikroskop? Mirë, po at herë këto pjesë t' imta nuk kishin për të kënë më të padashme, pse një gjâ, qi t'a shofim në çfarëdo menyre, mund t'a kupëtoim enë të dashme; nemose kena për të da n'at kafshë, saço e imët të jetë, anen e djathët e të tremaketen e kaq mjafto t'a thrasim një gjâ të dashme. E pra materialistat thonë, se vetun sendet, qi shifen e ndiehen janë të verteta e kurr gjâ tjetër. „Vetun objekti i shiseve“, thotë Feuerbach është i vertetë e i sakët. E verteta, e sakëta e shka bie nën enise është një gjâ e vet-

me.“ Büchner shkruet: „dietari i natyrës njeri vetun trupen e vetit e trupenve; shka është më përtej e que një gjë, që kalo trupin, e shka kalo trupin, ata e mendo si një marrë të mendës së njerit!“¹⁾ Me cak të sprovëve të shiseve janë vë edhe caqet e mendës,“²⁾ a se më fjalë tjera: mendja nuk shtyhet më tepër, se mund të shtyhen shiset. Më tepër, si kësaj për të dalë prej një gjëje të padashme një gjë e dashme, sikur është trupi prej natyrës së vet? Si kan për të mbujtë ato pjesë t'fëmija, të cillat kupëtohen si t'amshueme prej Materjalistave e prandej të pa-ndrrueshme, të perbëin një korp, që është i ndrrueshem prej vedit?

Keto pjesë do të jenë të pa-mvarëshme njëra prej tjetres e me gjithkëta do të gjinden në të përpjekun të pa-dam njëna me tjetren, që të perbëin trupin; do të jenë të ndryshëshme, me gjith se nuk kan kurrnjë veti në vedit! Këto pjesë mandej do të bashkohen njëna me tjetren prej vedit, pa kurrnjë fuqi vepruese e do të na qesin gjith ket rruzullim me tana ndryshimet e bukurit e veta! Tuej pasë para sysh këto kundërshtime të mëdha, që përshin në vedit Materjalizmi, me gjith arrsyet shkruet Fr. Hoffmann: „Asht vështirë të gjindet i grumulluem në një parim tjetër mbi problem të rruzullimit një konglomerat aq i madh kundërshtimesh, sa në mësim të Materjalizmit. Prej një gjëje të pa-ndrrueshme do të rrjedhë një gjë e ndrrueshme, prej një gjëje të pa-sosëshme një gjë e sosëshme, prej ploghtësisë e luejtëmja, prej dëkës jeta, prej një gjëje të pa-shise, një gjë me shise, prej kësajve të verbëta vepruese qellimi, prej një gjëje të pa-mende mendja, prej një gjëje të pa-shpirt shpirti.“³⁾

* * *

Mirë se këto pjesë t'fëmija, prej të cilave u përfaqësohen gjith ky rruzullim me gjith rregullim e hiesh të vet, kërkohen prej ve-

1) Kraft. u Stoffe 247.

2) Köhlerglaube u. Wissenschaft 108.

3) Zur Wiederlegung der absoluten u. bedingten Atomistik 22.

dit, t'âmshueme, të pa-ndrrueshme, të pa-dashme, të pa-mvarëshme; por si do t'ia bâim në mandej me ligjë të fizikës? Kû është në ket rasë ligja e plozhtis së trupenve? A nuk na thotë në kjarë-tas fizika, se një trup, nuk pat një kavi të perjashtëme t'a luejë, nuk është i zoti të luejë prejë vedit? Po këto pjesë t'îmta, këjo landë e parë e e mbrame, jashta së cillës nuk gjindet kurrigjë e prejë së cillës është gjithshkafi, si kà per të mbuejtë të perbâjë gjith ket rruzullim, në mos u luejtët prejë një kavije tjetër? E ket kavi kû t'a marrim mas parimit të Materjalistave?

E luejtëmja mandej lypë një qellim, pse bashkimi i këtyne pjesëve t'îmëta per me qitë në dritë një trup të plotsuem në kë në të vet nuk do të bâhet mbarë e mbrapësht, por në mënyrë, qì se e cilla pjesë të vëhet në vend të vet, qì pjesët nder vedi të kenë një shestim, një simetri; nuk mund të vëhen, jo, në vend të kâmëve durt, në vend të veshëve sÿt, në vend të thêmrave gishtat, pse at herë këto pjesë trupi nuk kishin për të mbuejtë të kryein ato vepra, per të cillat janë kë në rregullue këso dore. Por në mos kjoftë kurrigjë tjetër, veç landa vetun, kavija e gjitha sendeve, kush kà per t'a pasë në kujdes ket rregullim e shestim domosdo të nevojëshem? Kuer u pa, se u ndertue një shpì mbas shestimit, qì desht me i u dritë, moas pjesëve të ndyshëshme, qì do t'a perbâshin, vetun tuj pasë grumullue gur e gelqere, rânë e landë, pa kë në perpara një mende shestuese, qì do të rregullote durt e punëtorëve në ndertim të sajë? Po kuer këjo mende krejtë ndryshueme prejë landës kje e është perherë e nevojëshme të shesojë pjesët e një gjâje të pa-jetë, sikuer është një shpì, qì të dalë në dritë një gjâ e rregullueme e jo mbarë e mbrapësht, kryq e terthuer, shka do të thona na per sa kreatyrë të pa-njohuna të stolisuna edhe me jetë? A thue landa kje aio, qì shes oi at numer gadi të pa-cak të bimëve e të pëmëve me gjith pjesë e organe të tyne aq të ndryshueme në sa pikëpamie? A thue aio kje, qì i dha jetë e shise gjith asajë mori shisë mbi tokë, n'ujë e n'ajr? Qì i dha jetë, shpirt e mende mjetit të tanë, kreatyrëve mbi botë

d. m. th. njerit? Qi i dha të kënunt qillës me diell, hânë, me mil-
jûj hyjsh, qi shndrisin në qiellë me një rregullim, qi habitë me-
nden e njerit mbi tokë? Qi mba nder caqe e megje të veta gjithë
ata elementa të ndryshëshem të kreatyrëve? Sa e mëçme pasëka
kënë këjo landë, qi nuk pasëka pasë gabue kurr? Qi i pasëka
pasë ra pûnës më tã perhere? Qi pa pasë të luejtun luejti, pa
pasë organe e gjymtyrë dha të dyja palët, pa pasë shise dha shi-
se, pa pasë jetë dha jetë, pa pasë mende e shpirt dha mendën
e shpirtin? A thue këjo landë së mbrami kã per të kënë per në
një zhdrivillim i mjaftueshem i problemit të rruzullimit? Po ideali,
më të cillin njerzt shurdhoin shoqishoqin pa da, po e verteta, e
drejta, tagri, vyrtyti, morali, sende, qi nuk hîn aspak ndër ato
pjesë landore t'îmëta, kahë do t'i a mbain, kû do të gëin shpi
të shkretat? Shifet prej vedit, se tãna do të zhduken, mbasi nuk
kan vend e në vend të tyne do të hîjë sensualizmi, a si thotë
Shkrimi shêjt: „concupiscentia carnis et concupiscentia oculorum!“
'S kã tjeter veç me hanger e me pî, m'u mathë e m'u veshë,
me gëzue cëdo ande, mbasi kurrnji 's âsht e ndalueme, me ko-
ndendue tana shiset e dishiret në gjitha mënyrët e murdëshme,
në daç me dam, në daç pa dam të tjeterkuej, mbasi Zoti e shpi-
ti, vyrtyti e vesi, e drejta e tagri, l'gja e dhuni janë fjalë të shkreta,
jânë përralla të vjetra, të cillave nuk do t'u xâjë kush mâ besë
e së mbrami me mbarue në vorr, tuej u këthye me dhânë jetë
sa trupenve tjerë mbi botë gurit e drurit, ajrit e zjarrit, binës e
shtasës. Qe në pak fjalë mësimet e Materjalizmit, nësimet e nja-
tyne filozofëve të mëdhaj, të cillët shkoin tuej na thënë, se vetun
ata kan hasë në gurrë të së vertetës, se vetun ata i a kan gjetë
fijen shekullit, se vetun ata kan mërrijtë të na zhdrivilloin pro-
blemin e këtij rruzullimi e se na kena mbetë krejt mbrapa, se na
mendoim enë ne e moçme, se jena shum larg prejë pa parin it të
tyne, tuej shpresue perherë, se edhe në dikuei do të na çilet me-
ndja të mendoim si ata. Sa bukur bëcin këtë ato fjalë të Shkri-

1) Joann. 2, 16.

mit Shêjt per këta dietarë: „Et homo, cum in honore esset, non intellexit: comparatus est iumentis insipientibus, et similis factus est illis.“¹⁾ „E njeri, tuej kënë me nderë, nuk kupëtoi: u barasue me shtësë te mërta e u bâ në gjasë të tyne.“¹⁾ Kaq mjafto, kujtoim, per me qitë në shesh, se shka është Materjalizmi, pa hî mâ këthellët nder do çashtje tjera mbi ket sistem marrish, mbasi per ket rasë kishin per t'u lypë prejë ânës së lexuesve këndime të gjata mbi filozofi, shka kishte per të shkue kundra qellimit t'ynë, qi shkruem per një popull me një kulturë të ndermjeme.

* * *

Të kapim tash Panteizmin a, sikuer thirret sot mâ shpesh, Monizmin. Të dyja këto fjalë janë të mårruna prejë gjûhës grekishte. Fjala **pân** do m. th. **krejt, unji**; fjala **theôs** shenjo **Zot, Hy**. Prap **monos** është një adjektiv grekisht, qi do me thânë **i vetun**. Shi prejë këtyne fjalëve po shifet, se Panteizmi a Monizmi kan shumë të perpjekuna me Materjalizem. Dyja këto sisteme kan njëket parim të perbashkët: nuk kâ por një kavî të vetme, e cilla kâ shkakue e shkako gjithshkafen e në të cillen shko me mbarue gjithshkafja, por në mënyrë qi **kavija e shka është shkakue prejë sajë nuk kan fë ndryshimi ndermjjet vedit**, kje këjo kavî një gjâ vetun landore a shpirtnore; por ndrysho'n mandej në zhdrivillim, pse Materjalizmi mëso, se shpirtit nuk ndrysho aspak prejë landës, por është një me të; ndersa Panteizmi thotë, se nuk kâ landë të vertetë në rruzullim, pse gjithshka shofim e thrrasim landë nuk është tjetër veç duka e perjashtëme e asajë gjâje shpirtnore, e cilla dukë nuk është e perftueme prejë asajë këntë shpirtnore absolute, si prejë një kavije të vertetë, por vetun e paraqitene, sikuer na paraqet në fantazija një lulishte të bukur, si këna pa ndoi herë në jetë t'ynë, e cilla mbas Panteizmit nuk kishte per t'i pergiegjë një ob ekti të vertetë të perjashtem, por kishte per të kënë vetun një pasqyrë e fantazis a se me fjalë tjera si t'ishitë aio lulishte e

¹⁾ Psł. 48, 13,

BIBLIOTEKA PUBLIKE
"MARIN BARLETTI"
SHKODER (2018)

ngulëne jo në tokë të Zotit, por nder trû të njerit. Panteizmi âst t
pra njai sistem filozofik, i cilli mëso këso dorë: „âst një gjâ e
vetme e këjo âst gjithshkafi“ — (hên esti kai pâ). Mënyra ma-
ndej, me të cillen e zhdrivilioin ket parim âst gjith nduersh. Tuej
kênë se Monizmi sot âst përhapë aq fort e kâ marrë trajta të
pa-njehuna nder njerz me një gjysë kulture, sikuer tlotë F. Klim-
ke 1), lypet të zhvillohet mirë ky sistem nder degë të veta. Por
mâ së pari po i a filloim me pakë njoftime historike mbi ket sistem.

Nder kohë të vjetra na del para Monizmi në besim t'In-
djanëve. Ky popull ishte i dam në tri çeta: priftin, ushtarë e
bulqë. Priftent, të quejtun Braman, trilluen një sistem të ri filo-
zofik, mbas të cillit u hoq ndryshimi ndermjet të gjitha katsheve
e u mësue, se gjithshka ishte, pa përjashtue as zota, as njerz, as
shtasë, as kurrnji kreatyrë tjetër si me jetë, si pa jetë, të gjitha
kishin rrjedhë prejë një të kênuni të parë, të quejtun Bramë e
gjitha këto sende ishin mâ shum a mâ pak shëjte e të nderueshi-
me sikurse kishin mâ shum a mâ pak të perpjekun me Bramen,
me gjith se populli, kahë ky mësim ishte fare i pa-kupëtueshem
per të, ndoq edhe andej e mbrapa besimin e parimet e herëshme. 1)

Hasim mandej në ket sistem në shkollë eleatike të Grekve,
kû posaçe Parmenidi e Xenoni mësoin, se gjithshka ndollë e gjith-
shka shifet nuk âst tjetër veç një diftesë e një të kênuni të pa-
kohë e të pa-cak. Stojkët prap kujtuen, se Zoti nuk ishte tjetër gjâ,
veç shpirti, qi i epte jetë rruzullimit e qi prandej kjenë quejtë hi-
loxoist, d. m. th. filozofë, të cillët mendoshin, se landa për të vedit,
e marrënë edhe vetun si landë, kâ jetë. Mâ vonë Plotini e Porfiri
bashkë me Gnostikë menduen, se tana sendet rrjedhëshin prejë
hyjnës si ujët prejë kronit. Tuej ndjekë veprat e këtyne edhe fi-
lozofët Harapë perzien nder vepra të veta parime panteistike. Der
nder shkrimtarë katolikë të kohës së mjesme nuk mundën asish,
qi mesuen Panteizmin sikuer Skoti Eriqna e oo Mistikë të së 14

1) Der Monismus (1911)

1) K. F. Becker Weltgeschichte I. B. S. 104.

qindvjete.

Nder Panteist të sotshëm, qi i dhën mâ të madhin shkas këtij sistemi filozofik, numrohet prejë filozofëve Baruch (Bened.) Spinoza, qi u permend tuej folë edhe mbi Materjalizen. Mësin i i Spinoza-s është njiky: „nën fjalë substancë (kënë) kupëtoi një gjâ, e cilla nuk kâ nevojë per një kavî, qi t'a ketë bâ.“ Merret vesht prejë vedit, se ky parim na ço drejt per së drejti te Panteizmi, pse tuej këne se vetun substanca a këna e Zotit asht aio, qi nuk kâ nevojë per një kavî jashta vetvedit, do të thohet se nuk kâ këne tjeter posë asajë të Zotit. Këjo këne hyjnore mbas Spinoza-s është e stolisëne me dy veti, me mende e me të shtrime e këto vetijânë fare të njëjshme (!) me substancë a këne të Zotit. Në mende të këtij Zoti gjëin arrsyen e vet sendet, qi na thrrasim shpërnore e në të shtrime kafshet landore. Se i cilli send në vedit nuk është tjeter, veç mënyra, se si substanca a këna hyjnore difo perjashta këto dy veti të veta. Monistat e tashëm së nibrani mësoin se Zoti nuk është tjeter, veç një këne e gjithmbarëshme e e pa-caktueme, qi tuej u zhdrivillue dalëkadale në vetvedi, perfito gjitha sendet e këtij rruzullimi e kështu tana kafshet nuk janë tjeter, veç caktimi e zhvilimi i asajë këne të gjithmbarëshme e të pa-caktueme. Kryetarët e këtij sistemi janë posaçe Fichte, Schelling e Hegel. Kaq historikisht mbi sistem të Panteizmit. (Vijo.)

BIBLIOTEKA PUBLIKE
"MARIN BARLETI"
SHKODER (2018)

Kisha Katolike kà trajtue kulturen okcidentale

(vijon prej Numrit V)

5. Shka kà veprue Kisha Katolike në lāmë të shkencës.

Thamë syfri, se vetë Harnack-u rrfen, qi Kisha vetëmi kà prië kulturës per mǎ se nji mij vjet, aq sa aj tjetri dijetar në zǎ protestant, G. Herder, mrrini me thǎnë, se Papa mund t' u thotë me të gjith arsyen popujve t'Europës, qi „Po mos t'ishe kēnē un, ju nuk do t'ishi sod shka jini. Të shofim tash, se shka kà veprue Kisha në lāmë të shkences.

Mǎ parë mǎ dalë edhe kundershtarët t'onë do t'a rrejnë, se shpirti, si me thǎnë, i të gjith perparimit kà kēnē Filozofija.

Idët e verteta, njoftimet e drejta jǎnë teneli i ç' do dijes — si Sokrati e Platoni sa e sa herë e paten thǎnë. Prej njoftimeve të drejta burrojnë parimet e verteta, mbi të cillat zhdrivillohet ç' do dije, spekulative a praktike qi të jēt. Prandej Aristoteli thotë: „Ma teper zhdrivillon menden e njerit nji parim i vertetë, se njoftimet e s' dië sa sendeve materjale.“

Prej parimesh na mrrimë me njoftë sendet shi m'ato shkaset e veta mǎ të permbrendshmet, shka do me thǎnë me diejt. Dija prǎ themelohet mbi parime të verteta, e parimet mbi idët e njoftimet e drejta. Por dihet, se mshesja e parimevet të verteta e t'idevet e të njoftimevet të drejta asht Filozofija e cilla prandej quhet, „ǎma e të gjith shkencave“ — „mater omnium scientiarum“: „universitas scientiarum.“

Prandej, po kje qi kisha Katolike kà meritime ndaj at Filozofin e drejtë, duhet me thǎnë se ajo kà meritime edhe ndaj

BIBLIOTEKA PUBLIKE
"MARIN BARLETI"
SHKODER (2018)

perparimin e të gjitha shkencave.

Tash: kush ka meritue ndaj Filozofin e drejtë më tepër se Kisha Katolike? Protestanti në nëm e në zâ Adolf Trendelenburg-u, tue pà gabimet e mdhà të përhapuna prej hegeljanve, thote: „Duhet me u shporrë mahinave të Germanvet, qi per Filozofi të rë do të gjindet një tjetër parim i rë. Ky parim ka këne gjetë, e është njëj system organik, qi kje hartue prej Platonit e Aristotelite qi motet e pastajshme e zhdrivilluen, i cilli edhe tash e mbrapa do të zhdrivillohet sa më tepër.“ Mas mendimit të ktij dijetarit protestant, prà, parimi i vertetë i Filozofis është aj i Platonit e i peripatetikvet. Por kurrkush më tepër se Kisha Katolike nuk i ka ndëjë ktij parimit, e cilla tash dy mij vjet e bëni të vetin, edhe e zhdrivilloj, dër kû mundej me u zhdrivillue, si dishmojnë veprat kolosale të një Augustinit, të një Akvinatit e të njëqind të tjervet Dijetarë të Kishës.

Qe prà meritimet qi Kisha Katolike ka ndaj Filozofin, mje sa per atà kundërshtarët t'onë, qi thonë se Feja pengon perparimin, Fr. Paulsen, më i madhi filozof protestant i ktyne kohvet, thotë, se nder radhe të tyne mbretnon anarkija, 1) e aj Adolfi Stendel, të cillin Schneidewin e perkrahe me Ed. von Hartmann e e man si më të madhin filozof modern, shkruen, se filozoft e sodshëm genjehen edhe nder sende më elementare të një arsyes së shndoshtë. 2)

E kshfë merret vesht prej vedit, se Kisha Katolike u ka dhënë zhdrivillin edhe shkencave tjera empirike.

Më i madhi kemist i të 19 qindvjetë J. von Liebig ka tjalë të bukra lavdit per rezultate të hetimevet empirike të meshës së

1) „Philosophia militans“. Berlin 1901, f. 65. — Sh. „Hrvat Straža.“ —

2) „Zeitschrift für Philosophie und philosophische Kritik.“ 1887, f. 271. — Shif „Hrvatska Straža.“ —

mjesme. Në një studij të botuem në „Augsburger allgemeine Zeitung“ njëhë hollë e gjatë perparimin e moshës së mjesme ndër ditunë eksperimentale. Në të 15 qindvjetë gjëjmë se algebra, trigonometria, njëhsija decimale kishin perparue fort. Gjëjmë kahë marimi i kësaj moshe, se metalurgjia, ingjenjeria, zëja e xhamit e e ndërtesave, si edhe ajo e shajakut e e likurës kishin perparue, por se edhe kemi ja kishte shkue fort perpara, sidomos neper veper të palodhshme të rregulltarvet. Prandë Jo. Wislicenus, fort i permendun në kemi, thotë: „**Dijen t'onë na do t'ja u diejm per ndërë harapve e rregulltarve.**“

Se shka mandej kanë punue rregulltarët në lëmë të dijes, na kallxon dijetari i njëftun J. Fuchs. „Në të 7 qindvjetë gjëjmë rregulltarin Beda, i cili matematikës i çili rrugë e perparime të reja. Aso kohe Virgilius, Arqipeshkvi i Salszburgut, më i pari ka thënë, se toka do të jët e rrumullaktë, e se ka antipoda më tjetren anë të botës. Guido d'Arezzo ka gjetë shkallen e rregullat muzikore, si edhe dijen mbi harmoni. Djakoni Gioja ka gjetë gjylopnen magnetike, qi perdorojnë detarët. Alberti i Madh, grof Bollstädt, domenikan, ka gjetë zingun e arsenikun, Spina, edhe ky domenikan, ka gjetë sÿzat (gjyslyktë) në 14 qindvjetë. Më të parin sahat astronomik e ka ndertue Rikardi Wallingfort vjetin 1326. Benediktini Basilius Valentinus më i pari ka perdorue kemun në mjekë, e Luca di Borgo ka perdorue algebren. Jezuiti Caveliere ka diktue më i pari, se rrezja e diellit perbâhet prej njyresh të ndryshme. Jezuiti Regiomontanus ka xjerrë systemin metrik. Kanoniku Kopernik e Kardinali Nicola de Cusa para Galileut kanë thënë, se toka lvetet e jo dielli. Benediktini spanjoll Poncius ka gjetë methoden, se si mund të msohen shurdhat e pagojat, e jezuiti Lama më i pari ka msoe të verbët me lexue. Djakoni francez Rollet para Franklinit ka hollue, se thelimin e shkakton elektriciteti. Jezuiti Braun me pak mjete por me shumë dije, ka matë peshen e botës... Kush ka gjetë sahatin ujit? Rre-

BIBLIOTEKA PUBLIKE
MARIN BARLETTI
SHKODER (2018)

gulltari e historjografi kishtar Cassiodorus. Kush gjetë barotin? Rregulltari Bertold Schvarz. Vjetin 1720, pra 60 vjet para vllazenve Motngolfier, të cillt bota i man per mâ të parët ajrvozitsa, rregulltari Bartolomeo de Gusmao në Lizbonë kà bâ mâ të parin balon edhe m' të âsht nçue n' ajr para të gjith shpis m' bretnore të Portugalit. Të paren rrufëterhjekse — paratonnerre — nuk e kà Franklini, por rregulltari Prokop Diwis si kahdit kà kënë vertetue. Jezuiti Jos. Bošković kà temelue në Milan vroj'arin astronomik... Mâ i permenduni astranom i ktyne kohvet kà kënë, s' kà dyshim, jezuiti P. Angelo Secchi. Kshtû âsht e vertetë edhe, se, si thotë „Historische Zeitschrift,“ (blê Ll. f. 441) franciskani Rogerius Bacon kà gjetë në parim lokomotiven, avulloren, teleskopin etj. 1.)

Po të dojshim e të mûjshim me shkue mâ gjatë, nuk do të marojshim kushdi se kuer me ksi êmnash rregulltarësh e kishtarësh lânë nám e zâ në lâinë të shkencavet empirike. Por, të ngushtuem prej shtillit të së perkohshmes, po e mbyllim ket listë të lumnueshme me fjalë t' Emil Dubois-Reymond e të bajraktarit të socjalizmit modern, Saint-Simon.

Du Bois-Reymond-i, në ligjiratë të vet „mbi histori të kulturës e të shkences eksperimentale“, thotë: **Shkencat e reja eksperimentale — sado qi një palve kjo fjalë do t' u duket një paradoks — burrimin e vet do t' ja dijnë per nderë fës s' krishtënë**. E pra Du Bois-Reymond-i qi flet kso dre, gjithshka tjetër mund do t' ketë kënë, klerikal por, jo.

Prej anet të vet, mandej, Saint-Simoni shkue: „**Kleri katolik âsh faktori, të cillit rodi i nierit do t' ja diej per nderë perparimin e vet.** E ky perparim ije per nismend kolosal, edhe e naltsoj shpirtij e nierit m' naltsinâ, të cillave as per së largut nuk ju e avit ajo kultura greke e romake.“ 2)

1) Kirche und Kultur. f. 21

2) Oenvoes bl. X. f. 69 — Sh. „Hrv. Straža“.

Por jo vetëm në pikpamje të Filozofisë e të shkencave empirike Kisha Katolike ka më të madhin meritim në historinë e njerzimit, veç edhe në pikpamje të msimit e të perhapurit të kulturës kjo Kishë i ka sjellë njerzimit shërbime të mdhaja.

Ata që s'dinë shka flasin — si ata bihudet e Shqypnis — thonë, se në kohë të mjesme s'ka pasë shkolla për popull. Por fakti është krejt ndryshe. Dijetari protestant Tarsot thotë, se në të 13 qindvjetë s'kë pasë kund një kujri (bashki) katundësh, që mos të ketë pasë shkollën e vet. Kisha Katolike e ka mbajtur për detyrë me edukue popullin, edhe me gjith fuqi është mundue me krye këtë përllim të vetin. "1) Këtë fjalë e verteton edhe ai njeri kompetent që është franciskani Rogeri Bakon, „Doctor mirabilis“ (1214 — 1292), i cili dishmon, se në ç'do fushë e në ç'do katund ka pasë msues shkollet. E pra Voltaire, për shkak i perket msimit populluer, me 19 qershor 1766 ishkrute mikut të vet Damiaville: „Populli do ngrefë për mbas vedit, e jo msue; pse nuk është i dëjë për msim.“ 2)

Posë shkollash popullore, edhe univerzitetet e Europës janë një institucion i Kishës Katolike. Këtë marim i të 15 qindvjetë Europa njihet 66 univerzitete, e të tana, të thuesh, i ka ndertue Papa. 3) Kto univerzitete, mandej, kanë kënë ndjekë fort më tepër se të sodshmet: një send që univerziteti i Oxfordit ka mrritur me pasë der më 30,000 studenta, e ai i Parisit der më 36,000. Vjetin 1304 franciskani Duns Scotus ka pasë 30,000 ndigjuesë në univerzitet të Parisit.

Janë prralla, pra, e dokrra të thata ato që thonë analfabetat e semi-analfabetat t'onë, se Feja pengon përparimin, pse shi Kisha Katolike kje njajo, që ka trajtue kulturën e Europës.

1) „Les Ecoles et les écoliers à travers les ages“ (Paris, 1893) f. 146. — Sh. „Hrv. Straža“.

2) Hohoff — „Geschichte der Revolution“, f. 509

3) Hergenröther — „Allgem. Kirchengeschichte“, bl. 2. f. 644.

Gjendja ekonomike e Shqipërisë.

Nji shpùll diplomatike.

Tue kuvëndumun me nji përfaqesues të huaj në Tiranë, nji diplomat qi ka filluar të studiojë vendin ton, më tha këto fjalë: — Kam vënë oroe këtu në Shqipëni nji mos besim të madh. Shum njerës vijnë dhe më pvesin se a do të mundin me jetue kjo Shqipëni, dhe a ka jetë e riabilitet!

Vullndeti dhe dëshira për me rrnue është kusl ti mâ i pari i jetesës, shenja mâ e fort, se gjaja e gjallë asht e zonja me e rujt jetën dhe me e largue vdekjen. Disprimi fillon le ay qi i është premun çdo fuqi, qi e pret dhe e dishiron vetë vdekjen. Kështu takon me ata qi janë ngri prej të frohtit, me atë qi nji lëngat e gjat u ka vdier çdo fuqi.

I riu, i fuqishmi e dron vdekjen, e lufton, e dbon, se e di qi do të dalë fitimtar. Dishiri për rrojtje dhe përpjekja qi bën gjaja e gjallë është kriteri i jetës dhe garantija e saj.

Ky dishprim prej të cilit bënte fjalë i huaji — në qoftë se me të vertetë manifestohet — a është nji karakteristikë e vitalitetit qi filloj me u-dobësue, a por nji shënjë sporadike e nji demoralizimi të piesët, nji e metë e disa të lodhun prej jetë, lodhje e ardhun prej shkakeve psikologjike o fiziologjike? Me fjalë të tjera mungesa në vetëbesim a është ne populli e në kombi i tan, a por në do individ të pakë?

Kombi ynë a ka shkak që të dishprohet, a ka të drejtë që të kujtojë se jetimi i tij është i tundëshëm, në të fiton e sipër?

Një kundrë.

Ishte një kohë — jo mâ tepër se katër vjet më parë, kur në Paris një konferencë e madhe u-mëstoli përfaqesuesit e Shteteve muarrën vënt rreth një tryezi të madhe. Thoshnin se kërkonin të bëjnë paqën, të siellin mi tokës, të në qetësinë, një qetësi

të bazuarë mi drejtësinë dhe të drejtën. Po këto dy fjalë të mbdha, Drejtësija dhe e Drejta, qenë dy maska nënë të cilat pshihësh qëllimi i vërtetëgrabitjes e tokëve, bazuar mi fuqinë e grushtit dhe mi interesat politike.

Në atë konferencë Shqipëria është vetëm; asnjë prej atyneve që kishin fatin e botës në duart të tyre nuk' u-rrëfye mik. Dhe fati i saj qe tragjik të copëtohet dhe të sakrifikohet mi altarin e padrejtësisë.

E vogël, e dobët, e lënë prej gjithëkujt, me armiq më çdo anë, Shqipëria s' kishte veç se të drejtën për ndihmës, po më tepër akoma se nga e drejta kishte vullndetin.

Edhe kështu nga copëtimi, nga mandati që i pregatitnin atë që ishin mbledhurë rreth tryezësë në Paris, dolli një Shtet i lirë dhe independent.

Simpatija e botës.

Në fillësë së kishim as mik, as ndihmës. Thua se bota e tërë kishte bërë një besëlidhje kundra nesh, që të na mohojë të drejtat dhe të na ndalojë të rrojmë. Edhe aj që na tregonte një mëshirë ishte si t' ardhurit keq e dokujt për një të sëmurë në shtrat të vdekjes, në mos dhe fare i vdekurë.

Simpatija për neve nisi të dëfthetet kur filluamë ne vetë të japim prova të gjallërisë dhe të vitalitetit tënë, kur deklaruanë përpara të gjithëve se preferonim vdekjen më mirë se robërinë. Marsi dhe Qershuri 1920, u-bënë dy trumbetat tona që proklamuanë se Shqypëtari do që të rrojë dhe se është i zot ta ruajë këtë jetë.

Më 1912 u-tha se Shqipëria është një krijesë diplomatike, një independencë e pameritushme, një copë buk e ndër një lipësit që s' kishte zgjatur as dorën. Populli ynë s'e ndjeu fare atë vetëqeverim, prandaj edhe nukë ja njohu as vletën, nukë ndjeu as përgjegjësinë. Prandaj edhe ajo independencë humbi shpejt, ose — le të jemi më të drejtë — nuk u-mplojt me gjithë therrorinë që duhësh. Nderi i shpirtit, ky nder i brëndëshëm që i jep

fuqi dhe forcë punës, s' kishte lindurë. Jashtë qemë të diskredituarë.

Po Hyji e kishte premtuarë që faji i 1912-ës të lahetë më 1920, që shqipëtarit të mund të provojë vitalitetin e tij dhe të mentojë famën e burrënisë që s' i kishte qënë kursyerë motit prej kurrkujt. Që buka e lirisë dhe gjella e independencës të ketë një çmim në syt e tij prej djersës dhe gjakut që derdhi gjer sa e fitoj.

Mbi shënjat e dhëna prej popullit tënë, një tok miq dualëm nga dheu, edhe atje ku s' i prisnim fare.

Një komb, një popull që rrëfen këtë vitalitet o ka të drejtë të dishprohetë, o munt që, nga zgjimi i gjallë dhe plot luftë i punësë, të shkojë në krahë të gjumit ku e pret pikëllimi i vdekjes?

Independenca a është qëllim a po miet?

Po nukë mbarohetë puna, pa dyshim, më të bërë një ndërim politik në jetë të një kombi. Independenca s' është një qok që me te e arrinë të pandehëja kush se u-mbarua puna, i morri lunt detyra, dhe të prehetë. Lirija është një miet, është një derë nga e cila hyjmë në fushë të gjerë të përparimit dhe të qytetërimit.

Të ishte lirija qëllimi i vetëm i njeriut dhe kushti i lumtësisë së tij, duhësh që të gjitha popullsitë e egra të Afrikës, të Australisë dhe të Amerikës të ishin në kulm të fatbardhësisë. E pra s' është ashtu, se ata të zesët lakuriq janë dënuarë të rrojnë si shtaza ose të fiken prej faqes së dheut, me qënë se nukë dinë të qytetërohen.

Ne Shqipëtarët sot jemi në prak të këti lëmi të qierë që i thonë jetë qytetnore. Kemi nevojë për një punë të gjatë, një punim me këmbë-ngulje, një rongë me vullndet të pa frikshme. Frytet që admirojmë sot mbi faqen e dheut janë pemët e një mundimi të gjatë, e qint vjetve dhe qint vjetve punim. Aj që së duron, aj që mejtton vetëm për orën e sotme dhe se lohetë për të nesrëmen, aj mbetet një njeri gjysmë barbar.

Puna jonë është e gjatë, mbase dhe e rëndë, shumë e rëndë. Po midis këtyre punëve që kemi përpara cila është ajo që kërkon më tepër oroe, që na duketë më e rëndë?

BIBLIOTEKA PUBLIKE
"MARIN BARLETI"
SHKODER (2018)

Gjendja e sotme e Shqipërisë nga pikëpamja e ekonomisë.

Dëgjoni nga miqt, se, ajo që e trëmp sot Shqipëtarin s' është veç se gjendja ekonomike e keqe në të cilën jena kre-dhurë, varfërija që ka dobëtuarë njerëzimin dhe mungesa e çdo shvillimi që munt t' i premtojë njeriut të rrojë mirë, të fitojë, të bëhetë i pasurë. M' anë tjetër të mos qënëi prosper të vëndit, ku çdo send na mungon: gjithë këto gja qi shohim në viset e qytetnum, ata miete qi i sigurojnë njeriut një jetë aq të lehtë sa edhe të kandëshme.

1912-1921.

Këto oroe vlejné një studim. Kur e barasojmë Shqipërinë tënë me vëndet e Evropës dhe t' Amerikës, kur kërkujmë një pikë përkrahjeje, e shohim se na mungon krejt. Jemi të shtrënguar që minutën e parë të themi se kemi një vënd të shkretë dhe të shkretuarë.

Të shkretë se pothua që nuk është bamun kurrfarë sendi për prosperitetin dhe shvillimin botor të tij. Pastaj të shkretuarë edhe një herë me dorën e robit. Thonë se Tyrkia e la Shqipërinë ashtu si e gjeti pësë shekuj më parë. Ne kujtojmë se do të qemë të lumtur sikur të gjenim ashtu si qe të nesermen e vdekjes së Skenderbeut. Po e vëritetë është se vëndi ynë në kohë të mesme ka pasur një begati relative, begati që ka duruarë edhe gjer afër ditëve të gjyshmet tanë. Ky studim do të bëjë subjektin e një artikulli tjetër, kujt padyshim s' i ka për të munguarë in eresi. Po më e keqeja sot për neve është se, Shqipërinë tënë kemi edhe më keq akoma se nga minuta në të cilën na e dorëzojë Tyrqija.

Lufta e Ballkanit shkakëtoj një varfëri të madhe të tokës arbënore, varfëri dy mënyrash: a) dëmet të bëra drejt për drejt prej lufte, si humbja e tufëve të mbledha dhësh e të tjera gja të gjalla të rrëmbyera e të vjedhura në lufte e sipër, shtëpi të shkretuara, katunde të prishurë; b) prishje të drejt për drejt dhe më pakë të dukshme, të shkakëtuara nga të ndarët e Shqipërisë më katër pjesë; këta të ndarë hodh një ndalim në gjithë

punët dhe aktivitetin e njerëzisë, shkakëtoj ikje dhe shpërngulje, kështu që një burrë që u-ngdhi i pasurë u-ngrys i varfër.

Po të këqijat tona së lintnë vetëm nga shtërgata e luftës ballkanike, se vazhduanë edhe pasi qielli dukësh i kthielluar: kështu më 1913 ngjante shkretimi prej ushtërisë Serbe i pësë-dnjetë katundevet të lulëzuar të Gollobodrisë. Motin e dytë, 1914, Greku me një llogarë të pa mëshirëshme i bënte rafsh dhe 11 treqind katunde në Korçë dhe Gjinokastrë. Pas asaj vjen lufta e madhe që ndan më dysh tokën tënë, me dam frymësh dhe shkretime landore; më 1918 morri fund therrja e përbotëshme dhe kujtuame edhe ne se arriti një minutë prehje dhe qetësie. Po jo, se më 1920 Sërbi i sulësh kufisë veri dhe veri-lindore, edhe kjo të nesërmen ku një përpjekje dy muajsh në bregoret e Vlorës shkakëtonte bombardimin prej deti të qindëra shtëpive. Sulmi i Sërbëvet përsëritet më 1921 dhe rezultati është: më tepër se 150 katunde të shkretuarë, me qinda njerës të vrarë.

Dami material i bërë prej luftës ballkanike, prej Grekëvet dhe Sërbëvet, prej luftës së madhe dhe prej Italisë duhet të kapërxejë — në minimum — 30 milionë napoleonat ar.

Këti dami i do shtuarë aj indirekt, prej humbjevet me qindëra e mijëra njerës, kapitali më i madh dhe më i çmushmë i vendit tonë, vdekje prej hekuri dhe plumbi, prej smurdje dhe vuajtjeve. Kush prej nesh nuk e ka perpara syvet pamjen tragjike të atyreve që iknë përpara Grekëvet më 1914, ose përpara Sërbëvet më 1921? Po këtyreve shtoni edhe fikjen e jetavet të njoma të foshnjevët, humbjen e pleqëvet dhe plakave pastaj dhe pakësimi i njerëzvet nga mos martesë. Dhe kjo tablo e zezë dhe e pikëllueme na jep çelësin e problemit pse tani popullsia e disa nënprefekturave është pakësuarë gjysmë për gjysmë që dhjet vjet e tihu. *)

*) Nënprefekturat e Lushnjë, Fier, Tepelenë janë reduktuar 50%; po ky pakësim, ca më i madh dhe ca më i vogël, shifetë dhe në çdo nënprefekturë tjetër.

BIBLIOTEKA PUBLIKE
"MARIN BARLETI"
SHKODER (2018)

Në vorfërit të ardhurë prej mungesës së njerëzvet, të kravevet qi punonin dhe produktionin, tani shtoni dhe të mbyllurët e kurbetit, qenë me mijëra ata që venin dhe fitonin të bollat e shtëpisë në Amerikë, në Stamboll, në Anadoll, në Selanik.... këta kursime fitimi u-pakësuanë tanë, se njerëzija më nukë venë dot, dhe ata që venë fitimin e gjejnë më të rëndë.

Në këtë numurim të shkakevet vjen dhe bashkohet edhe një faktor tjetër: kriza e përgjithëshme e botës që e bën plaçkën të kërkohet më pakë, të shitelë me më tepër murdim (këshiu, për shëmbllë, leshi dhe lëkurat tani kërkohenë më pakë se përpara luftës; m' anë tjetër buçimi i bolshevizmës i Rusi dhe lufta kundra kishës shkakëton mos shitjen me një çmim të mirë të ullinjvet të Vlorës dhe Durrësit!)

Një ngushëllim i vogël në këta mentime dhe konstatime të zes është se, nuk është vetëm Shqipëria që vuan sot, po e tërë bota, kriza ekonomike është e përgjithëshme dhe kronike që disa vjet e tëhu. Disa veni gjer sa të thonë se akoma Shqipëria është vëndi më pakë i damtuarë dhe aj që vuan më lehtë. Do optimista të tjerë shtyjnë më lark pabrengësinë e tyre duke deklaruar se toka arbërore është trualli më i lumtur i këti lamshi me ballë, mjerisht nukë jemi nga të fundit, prej karakteri dhe llogaritje. Due më mirë të shoh smundjenë, ta shikonj në sy, dhe ta rrok prej brini.

Ç' do bërë?

Njeriu lint për të luftuar — vdekja vetëm shpall pushim dhe qetësi. Një qint herë të ma marrë ujët ledhin një qint herë jemi i shtrënguar ta ngreh. Dyqint herë të ma dëknie kashtoren zjari, dyqint herë jam i shtrënguar që ta thurri.

Shqipëtar i s' është fatalist: nuk i shtrëngohet kaderit dhe kësmetit; nukë rri me duar në gjë përpara pigut hi Kombi ynë s' është i zvjedhur prej engji dhe aktivitetit. Punon dhe së trembet së punuari. E shohim se në kurbet gjithë Shqipëtarët janë punëtorë të palodhurë. Një njeri, në komb me një shpirt dhe gjak të tillë, padyshim s' e le shpëtim të gërmadhuarë, as këtë

shtëpi të madhe që i themi Shqipëri.

Një mentalitet i keq.

Po pse dishprimi, atëherë? Këtu do t'yrë në disa konsiderata psikologjike. Do zbuluarë një çip i frymës së në.

Historija, mënyra e rrojtjes e gjer më sotme, e ka ndaluarë Shqipëtarin që të mejtojë përgjithësisht, për shokë, shoqëri dhe komb. Individualizma ka qënë tepër e fortë në shpirti i tij: vetëhenë dhe kasollen i ka pandehurë qendra e botës dhe strumbullari i gjithësisë. U na ka qënë pikë në të cilën mbledhësh bota e tërë.

Ky mentalitet i trashëguarë nga fuqi e punëvet, na ndalon të mejtojmë dhe të kupëtojmë se, lumërija individuale vjen prej lumtëris së përbashkët, dhe se lumtërija e përbashkët kërkon punim të përbashkët.

Një tjetër mentalitet është se, Shqipëtarin duke mos qënë i mësuarë në jetë politike, dua të them duke mos pasurë gjer më sot Shtet, qeveri dhe independencë, s' ka kupëtuarë akoma barrëtë, detyratë dhe përgjegjësitë që rjedhin nga një jetë independente. Kështu që, tu patur rrojturë gjer më sot në sunim të huaj e ka mësuarë popullin të në të presë dhe të shpresojë prej të huajvet; nuk' e ka lënë individualitetin politik t' i shvillohetë, dhe iniciativa personale nuk ka gjeturë kohë që të hedhë e të forcobetë.

Nga ana tjetër, ashtu sikundër më 1912 ishte zgjuarë mentaliteti i keq që „Shqipërinë e bëri Evropa“, ashtu edhe tani — me gjithë prova të kundërta të cilat duhet të na bindin se nuk duhet të kemi as një shpresë prej dokujt — prapë them, tani janë njerës që mejtojnë se Evropa do të na shpëtojë ekonomikërisht, dhe se hije e asaj zonjë Evropë do të vijë të pregatitnjë kafshatën për në gojë të në, dhe djepin — vëjçë e thoshtja vorrin — për djalin të në!

Edhe kështu, për fat zi tonë shohim sot kafene të dhe selamllëket plot pluhur, hi dhe balë, mbushurë në njerëz përtaçë që shkojnë të njëzet e katër orë e mëtej në politikë duke hapurë

gojë në t' u bjerë një hallë e gatuarë në kuzinë të Evropës.
Shoqëri të huaja!

Një zotëni i pasurë, me një çiflik të madh dhe të bukurë por afër Tiranës, ishte një ditë duke bluarë arë me gojë. E pyeta ç'a bën për pasurinë e tij, a punon që të shtojë të ardhurat e çiflikut? Po pves no një kumpanjë të huaj, më tha, që të bëhëm shok dhe të fitonj. — Po a janë, në Shqipëri të tërë, nja katrë a pësë çiflike? — Ç' flet kështu? janë më tepër mbarë se katrë a pësë qint? — Do me thënë, zotënija jote paske shpresë që të vijë në Shqipëri katrë a pësë qint shoqëri të huaja dhe të punojnë për neve? Të vijë „kaurët e detit“ të rongojnë që bejlerët Shqipërisë të thonë „dokra në selamlleket!

Ideali i Shqipëtarit.

Pa dyshim se me këtë mentalitet nuk dalim dot nga balta, as që kemi të drejtë të shpresojmë në një lumtëri. Të fituarë pa u-munduarë, pa punuarë! ne ideali i Shqiptarit brenda në Shqipëri. *) Them „brenda në Shqipëri“ se jashë verdit t'ne i mjeri arbëresh punon ashprë dhe shumë herë mund m' i tij është më i pakët se fitimi.

Disa thonë se Shqipëtarët i mungon kapitali. Kjo gënjeshtëri po na çel një trap të rezikshmë nënë çaret tonë. Kapitali i madh, qindëra mijë, dhe miliuna na mungojnë, padysim. Po të hollatë që gjenden në Shqipëri janë mjaft dhe me të tepër, sikur të drumë të punojmë.

Ça më tha miku i Shoqërisë të Kombevet.

Një mot e gjysmë më parë, ky që shkroi këto radhë, bi-

*) Për të qënë fare i drejtë dhe paanëshmë duhet të shohj se ky ideal nga një herë vete dhe më larg, gjer në „ahengji me Jevgatë!“

Jo më tepër se katrë muaj më parë mësova se një zotëni në Myzeqë shiti një çiflik të vogël — të vetëm — që kishte — për të bërë dasmën e të birt. Duhesh më do e mos të vijë edhe nga Berat!

sedonte me nëndirektorin e zyrës politike të Shoqëris së Kombevet, në Geneve. Burri është një mikë i kombit tënë, që na ka ndihur dhe është interesuar për neve. — Nga rreziket e jashtëmë Shoqëria e kombevet, sa të mundetë, do t' a mprojë Shqipërinë; po nga rreziket e brëndëshme s' ka se ç' të ju bëjë... Edhe ajo që duhetë të kujdesini brënda në Shqipëri është n bajja e qetësisë dhe shvillupimi ekonomik: të punoni...

Kur i thashë ati dashamiri se në Shqipëri mungonte kapitali, përnjëhere, pa çelur no një dollap, pa konsultuarë no një dosër, më tha: — Kam dëgjuarë, me gjithë këtë, se kapitali nukë mungon dhe fare në Shqipëri... më kanë thanë se Sh... bej në Elb... ka mâ teprë se njëzetë mijë napoleon; pse nuk bën no një punë? Edhe më emëroj vëndin dhe emërin sikur të kish e rrojturë një qint vjet në vëndin tën!

Duke mos pasurë ne votë kurajo dhe besim, a munt të presim qi të vijjë të huajtë, të lenë rahatin e tyre dhe të futen në mushkonjat dhe baltrat tona? Kushdo qi të jetë do të pyesë pse Shqiptarët vetë nuk zenë punë? Kena frigë prej trazimi dhe kryengritje? Po atëhere qysh të hyja i huaji në atë rrezik? A perdashurin e syvet të bukura të shqiptarvet?

E di qi gjer me sot mâ teper se nje shkak na kanë ndaluarë qe të punojmë. Dua të numronj disa, duke mos haruarë qe në krye mungimin e siguria, frika e trazimevet dhe kryengritjevet, frikë e cila në kohë të regjimit tyrk defteheshe non bien e valiut ose të allajbeut.

Themë se nuk mungon kapitali. Çdo njeri padvshim kerkon qe të ftojë prej të hollavet qe ka mbledhur vetë ose i ati. Po ne kemi nje mënyrë të pa ligjëshme qe naze në grykë: fajderxhilleku. Një mik në Vlonë me thoshte se në prstekturën e tij munt njeriu, me një mijë lira kapital, të blejë edhe një mijë të tjera, se me pësdhjetë dhe gjashtëdhjetë për cent të futenë bota. Mësova se në Tiranë, në Elbasan, në Berat banka dhe mâ keq. Pra si të zërë një punë ay që ka të holla, të loqetë, të rrezikojë pasurinë e tij për të fituarë të shumen 20%? (Vijon)

Lumo Skendo.

BIBLIOTEKA PUBLIKE
"MARIN BARILETI"
SHKODER (2018)

Per bashkimin e Kishve të kshlëna.

Nuk është shumë e neper mjet të Zyres së Shtypit në Tiranë na ra në dorë një leter e botueme prej episkopaljanve të Amerikës në të cillen nepet një shvillim i shkurtë permî veprim të deritashem të tyre aty-ktu neper botë me qëllim që me bashkue në një kishë të vetme të gjitha kishët e kshlëna.

Episkopaljant na i njofim prej historijët qysh në shekull të XVII e njofim edhe parimet e tyre themelore që dikuej ju duken si më të afërmet me msime të Katolicizmit. Kta thonë për vendi se janë më i miri element bashkues, pse ndjekim një besim të ndermjëmë e ushqejnë prandej uzdajen e një bashkimit ndermjet Kishve të mëdme të kshlëna të Orientit e të Okcidentit në njananë, e të Kishve protestante në tjetren: programi i tashem i tyre është bashkimi i gjith Kishve të kshlëna të botës neper një Kongres botnuer për fe e për konstitucion (World Conference on Faith and Order), e bashkimi i gjith besimeve që njofin e dishmojnë faktin e dogmen e të Mishnuemit.

Asht për t'u vënë në veshje vepra e palodhshme e Komisionit veprues që u emnue qysh në vjetë 1910, qindresa, e mund thohet disi edhe vullndeti i mirë. Ky komision pat qysh në fillime ka edhe sot për sekretar të vetin një njeri të palodhshëm Z. Robert Gardiner. Nder shumë vepra që ky sekretar ka bërë në shumë gjëhë, mund njehet ndër më të parat e ajo më me rëndësi vepra që përman letrat që u shndrruene në vjetë 1915 ndermjet Gardiner e Kardinall Gasparri-t, letra të cillat, sidomos ato të Eminencës së tij, kanë një vlerë fort të madhe.

Nuk është pra çudë në ka bërë edhe ndër më të katolikëve një pershtypje të mirë ky veprim i anës nder Oceanit, masi në të shifëshin shëjet e para e mjaft të themelueme të një d'slirit të ver-

tëtë me u lidhë me Romen e Papve. E kjo pershtypje u bâ aq mâ e madhe kuer episkopaljant nder të lutuna qi bâjshin së bashkut per ket qeilm, nisen me perdorë tekstet e liturgis romane.

Sa ngjati lufta veprimi i episkopaljanve nuk n'ofiti pengime aq të forta e vijoj e kryetarët e tyne gjeten në luftë botnore edhe një argument mâ teper se kû me e nshtetë at veprim, tuj thânë: „Kurr — kto fjalë lexoheshin në një nder sa brochures qi u perhapen masi pushoj lufta — shekulli nuk ka pasë mâ nevojë per jetë të kshlënë, pse gjytetnimi u duk gati si në të sosun; nuk ka me mujtë me u pshtue, po kje se per biî të Lidhjes së Komeve nuk ka me u mkâmë Shoqnija e Kishve të kshlëna.“

Si maroj lufta, episkopaljant organizuene një delegacion të vetin qi do t'udhtote neper Europë si në perfaqsim të World Conference. Ky Delegacion duel n'Atinë, n'Ismir, në Konstantinopel, në Sofi, në Bukarest, në Belgrad; në Romë lypi me folë me Benediktin XV e Papa i priti gjith pjestarët, e i priti mâ së mirit, sado qi, natyrisht, ky delegacion nuk mujt me pasë, sikurse edhe nuk mund do t'a kët pritë pelqimin e një bashkveprimit me ânen e Kishës romane: mendimi i Sells Shêjte kje permledtë aso kohe në një çpallje zyrtare qi u dha permî ket çashtje, randsin e së cillës mund e kuptojë gjithkush njëf punen gjith si âsht në vetvedi. N'at çpallje zyrtare thohej: „Shêjti At Papë, si në vënd të Sh' Pjetrit e si Mkâmës i Jezu Krishtit, nuk ka dishir mâ të madh se ktë: qi të jët një grigjë e vetme e një bari i vetem; por msimet e Kishës katolike romane per çka i perket unitetit të Kishës së pashme të Jezu Krishtit janë të njoftuna prej të gjithvë, e prandej nuk â pûnë qi bâhet per Kishë katolike qi të mârre pjesë në një Kongres, si âsht aj qi u paraqit: Shejtnija e Ti nuk e ka menden me kaq me u diftue kundershtrâr i at Kongres, per çajata qi nuk janë në bashkim me Katheder të Sh' Pjetrit: perkundra dishron me zëmer e i lutet Zotit, qi, po kje se Kongresi bâhet, ata qi të mârriin pjesë të munden neper hir të Zotit me pa driten e me u bashkue me Kryetar të Kishës, qi ka me i pritë me kahë hapët.“

Masi pat krye pûnë në Romë, delegacioni u da në dy çetë: njana shkoj n'Aleksandri t'Egiptit, në Kajro, në Jeruzalem e në Damask, më një qi tjetra muer rrugen per Paris e Londer e duel mâ vonë në Norvegje e në Svecje: dobiya e kti udhtim kje se xueren pelqimin e njimdheë kishve anglikane, të pësë kishve baptiste, të pësë kishve kongregacioniste, të pësë kishve qi thirren të dishepujve, të njimdhetë kishve orientale, të dy komuniteteve të kuakerve, të kishve luterane në Svecje, në Norvegje e në Danimarkë, të dhetë kishve metodiste, të tri kishve morave, të pak komuniteteve qi paten teprue prej katolikësh të vjeter, të katermdhetë kishve presbiterjane, e së mramit të kishës së bashkueme t'ladjeve të jugut.

Aso kohe ju duk disa katolikve se kisha katolike, si Kishë, tuj mos marrë pjesë në World Conference, do të mund kishin marrë pjesë mostjeter individualisht disa nder pjesarë të sajë: e simpatija qi kishin diftue ndaj kryetarët e asajë lëvizje Kardinajt e Amerikës Gibbons e Farley, e mndyra e të paraqitunave t'episkopalljanve, pervershë aq mirë me gojdhana teologjike e frymsue mas Unjillit, kjene marrë si provë të mjaftueshme per me mujtë me pshtetë të marrunt pjesë të ndonjanit nder katolikë, gjithmonë individualisht, n'at Kongres. Por Selija Shëjte nuk la të shkote gjatë aj pezullim nëndimesh, pse në Numer të 1 Gusht 1919 të së Perkohshmes Acta Sanctae Sedis duel Dekreti 4 Qershtuer 1919 i Zyres Shëjte, me të cillin diftohet se i-shin në fuqi e do të pershtateshin n'at rasë vendimet e bame me 16 Shtatuer 1864 e me 8 Ndanduer 1865. Sikuerse diftohet kishja e shekullit të kaluem u vû n' oroe n' Ingltterrë një lëvizje per bashkimin e kishve të kshtëna: e kryesojshtin ket veprim disa pjesarë me randsi të Kishës anglikane, qi në vjetë 1857 themelue ne në Londer një shoqni shi per ket qellim, e në të cillen do të mund mërrshin pjesë katolikë, orthodox e anglikaj, të cilët, pa u ra mohit besimeve të veta, grisheshin me u lute qi ato tri besime të kshtëna të bashkoheshin në mndyrë qi të mund perbâj-

BIBLIOTEKA PUBLIKE
"MARIN BARLET"
SHKODER (2018)

shin një trup të vetem. Por me leter që u çoj lëshkuvijve t' Ingilterrës më 16 Shtatuer 1864, Kongregacioni i Zyres Shëjte u dftoj besimtarëve të vertetë që të ja kishin mëndt vedit, që mos të mërrshin pjesë n' at shoqn, tuj u dftue edhe arsyet. E tuj pasë b, mjatt me nderim, disa anglkaj fort në za e ndjeksat e Dr Pussey, ankim per at porosi që u vëhej katolikve, Kardinali Patrizi, që kishte nenshkrue letren e përparshme, të anë butsi e dashtni të kshënë u pergjegji më 28 Ndanduer 1865 me një tjetter leter, tuj levdue ndjetin e mirë të tyne, tuj shvillue nsimet katolike m' unitet të Kishës, tuj çfaqë dishirin e perzemort që më i pa pusseitët të kthym e t' aviun kahë ajo kathedër e Sh' Pjetrit që ishte i vetmi themel i vertetë. As nuk mund mohohet se mas pikpamjet katolike rasi e World Conference e ka mjaft do analogi me atë të Shoqnis së Londonit të vjetës 1857.

Kryetarët e World Conference kanë vijue e vijojnë gjithnji në veprim të vetin: e tash tri vjet — ç' më 12 e deri më 20 Gusht 1920 — kanë pasë një konferencë gatimi në Genever, k' mueren pjesë shumë kishë të ndryshne. Pjestarëve u ishin këne paraqitë dy theme: „Çka është Kisha e cilla është natyra e kishës s' ardhshme të bashkueme? Ç' vënd do të xënë Biblja e një „besoj“ për kah ana e unitetit t' ardhshem të Kishës?

Si vendim praktik Konferenca e Ginevres caktoj që World Conference të bëhet në Washington të parën të Hënë në Majë të vjetës 1925, tuj u çilë një bisedë e cila, si thonë, ka më këne b, prej vetë Hardingut, që është pjestar i kishës baptiste.

Për tash dihet se është mkamë një komitet që andruer që ka më u dhënë shkas edhe m' të madh veprimeve të deritashme e ka më b, mledhjen e plotë të veten në Abaci të Westminster në Londer në vjetë 1924, për më u dhënë fund vëndimeve. Ky komitet vjeten që shkoj përhap në gjith bosh një të grishun, tuj thirrë gjith të kshënë me bashkëpunue për më murtë më u dalë në skaj qellimeve që kanë para sysh organizatorët e World Con-

ference, me pa të bashkuem gjith të kshhtënt e botës rreth Krishtit. E veprimet vijojnë me zëll, si mund e dishmojë edhe çarkorja qi, si thame, na rà në dorë neper Zyren e Shtypit.

Pa dashtë me u vû gisht shum çashtjeve qi kistin me mujtë me u hapë mas Kongresit, po kje se ky do të mund bâhet, do të thona se në lëvizje t'episkopaljanve t'Amerikës vëhet n'oroe se është dishiri i një bashkimit orthodoks, në kuptimin e vertetë; një dishir të kthyemit; por duket mjaft e vshtirë qi ky dishir të bâhet edhe i besimtarëve tjerë, qi pelqyene me bashkëveprue, por janë da prej Kishet romane me do ndryshime fort mâ të mdha se janë ato t'episkopaljanve: e kshhtë ky kongres i pergjithshëm ka me mujtë ndoshta me u bjerrë mas andrret të një bashkimit organik të kishvet akatolike, qi me i dalë per ball Kishës romane; thame ânderr, pse një program aso dore konkretisht nuk kishte me mujtë kurr me marrë një shvillim të vertetë.

Prandej mund bâjmë t'onat në ket çashtje fjalët qi në vjetë 1919 rreshtote Batiffol në Correspondant: Shumica e atyne qi ndjekin besime të ndryshme, e qi dishmuene simpatë per të paraqituna t'episkopaljanve t'Amerikës, nuk mundet me pasë para sÿsh çashtjet theologike e historike qi e rrethojnë ket nisjativë: por nisjativa është: nierz e komitete lëvisin: e po kje se edhe World Conference nuk mlidhet kurr, veprimet qi u bâne e qi vijojnë mund e napin at frytin e vet e Zoti i Lum nuk ka gjâ të mangut, mshrira e ti është e pamarueme. Na dijëm me thënë vetem kta, se po t'u kryete kjo mrekulli e hirit të Zotit, botës kishte me i ra me e njehë ket ditë porsi një nder mâ të lulzueshmet e historisë së sajë. Një grigjë; një Bari! — Fiat!

BIBLIOTEKA PUBLIKE
"MARIN BARLETI"
SHKODER (2018)

Flamuri komtâr.

Të gjithë popujt qyshë në kohë fort të lashta perdoren një shëj a shembull, sidomos n'ushtri, për me ditue lidhni vllaznie, fisi, komi, shteti, si mund të shifet posë prej metzave jetike që rrethohen ndër muzea, edhe prej Shkrimit Shëjt e prej shkrimtarëve të hershëm elen. Këta shëje tregojshin figure nieri, shtëse, germa, a ndonji shembull hyjnie, etj., të sajue me mbas nonji rolles a gojëdhanes, a por me ditue xëjen pasunin a kultin që date në shëj një popull a 'i vllazni prej tjerëve. Nder më të vjetert shembuj rromakësh kje ujkesha, për me tregue nollen e Romolit, e mandej ndër tjera u perdorue edhe shqypja, me një krye, e secila urdi (legio) e kishte me trajtë të ndryshme në maje të njëjës shtëje, e që mbas Marit, kje i vetmi shëj urdie deri sa Kostantini i Madh e ndërroj me labarin. Si Rromakët ashtu edhe Perst padyshim që e perdoruen shqypen për shëj ushtrie qyshë motit; por më fort se kujdo, u perkittë Shqyphtarve me perdorue ket zog për shëj trimnie e komsie, prej të cilit kishin marrë edhe ëmnin. Se t'onët e perdoren ket shembull qyshë në kohë fort të hershme, e se vijanos e perdoren atyketu deri në ditë të sodit, tash po ditohet sheshit, por do diejt edhe, se tuej këne i damë shpesh herë vendi i jonë në shumë shtete, dikudikë e ndrruen me nonji shembull që i date më fort prej vllaznive tjera. Kaonia e Erodottit e e Stabonit (Qameria e sotshme), perse në zë për gjatë të gjallë, e sidomos për lopë e qie, pat për shembull, si na dëshmon, posë historis, edhe 'i medajë e vjetër fort e çekne prej Sestinit, një këmbrenda njëjës kunore lisi. Durci (Drraçi), pat për shembull një lopë të majme tuej e nergue viçi në fushë, për me ditue kullo-sen e bukur që ka. Ylliria kishte një anë tuej valë mbijetë, e ndritte për syprë edhe një krye mbreti, në vet një zog e një hyllë, në maje të shytit ishte shkruar „Skodrinor“, në fund „Tata“. Ndoshta ky shembull kje sajue për me tregue „Tata“ kryeparin, — „Sko-

drinon“ kryegjyeten, — „kryet e mbretit“, nonji mbret yllir, — „ania“, mjeshtin qi kishin me vozitë, — „hylli“, rrjedlen e ëm-nit të vendit, — „zogu“, nonji racë. Shkodra veças pat një shyt qi paraqitte 'i kështieell me tri pyrgje, i mjesmi i të cilve ishte më i naltë se atë t'anave; e ket' posaçe me shënjue fuqinë e qindresën e vendit. Megjithkëta shembulli me shqype u perdorue më fort se çdo shëj tjetër, e pat përherë vendin e parë.

Një e dimë se t'onët qyshë në kohë prehistorike mb'jenn shqypen për zog të true, të rrebtë, të shpejtë si rreftja e mbëret mbi të gjith' shpëndt; e për me ditue një burrë të fortë, atill, të shpejtë, nder valë e kangë popullore e thirren e e thrrasin: — petrit, sokol, shqype. Për me u vertetue se Shqypja kje mbajtë qyshë në kohë të hershme pors' zog i true e pajtoe luf-te mjëtron me pasë para s'ys' edhe vetem prralien mitologjike pelasgo — elene, qi thotë: Gjuasi (Zeus, sanscr. Diaus) para se me i a nisë luftës n'ishull Nasos kundra Titanve, mbasi pat pëvetë orët, i u duk një shqype, e aj shëj kje ogurë i mirë. Anakreonti i shton kësajë prralle, se Gjuasi si pat at ngallnim, aty e mbrapa muer për shëj lufte një shqype ari. Zakonisht në truporë të këtij byu shifet shqypja nder kamë të tija me shkëndia rreftje nder çapoj. Edhe nder prralla popullore t'ona diftohen jo pak ndollje qi tregojën fuqinë e këtij zogu, e sidomos „prralla e Qi-rosit“, të cilit, dhënë të shtymen vllazent buzë njaj humnerje qi kishte të perpjekun me jetë të poshter, ra në terrinë, e vetem tuej i u lavarë këtij zogu, muejti me u njëtë në jetë t'eper.

Shqypja pra si shembull shënjon një popull luftar e të shkâthtë, e për të tillë nder të tjerë na i dishmon edhe Straboni Shqyphtarët e hershem, kuer thotë se, ky popull në më të vjetrat kohë ishte më i rrebtë e më luftar, e shqypja ishte pajto- rja e augurë e mirë lufte për ta. Ky zog, si shemull komsie e trim- nie, kje i pelqyem kejet prej mbretëve e nierzve më të përme- ndunt e Shqpnis. Leka i Madh, pat flamurin me dy shqype, qi shkoj tuej qitë mëneren e tuej pushtue sa e sa mbëretin: Burri, një shqy-

pe qi me çapoj shterngote shëngjela rreje; Perseu, në dinar argjanti kishte të dukueme një shqype; Trak eperiast, kishin për shembull tri kodra të blerta të perpjekne zbashku, e mesmja më e naltë, e mbî tã një petrit tuej mârre hov me fluturue, për me shënjue noshta bashkimin e tri vllaznive shqyptare nën një sunim. Stema e shpis së Kastriotve kje një shqype dykrenshe 1), trajtë qi perdorohej prej mbreteneve të Lindjes (mbasi qi u dâ dysh mbretënia rromake, e u prish ajo e prendimit), për me dftue tagrin mbi të dy pjesët e mbretënis rromake, po qi në mjeskohe, bjerrë kuptimin e parë, nisi me u perdorue prej shumë princave. Kjo trajtë shqypje tuej kënë e adoptueme edhe sot prej shtetit shqyptar na duket me udhë me rreshtue pak fjalë në autenticitet të sajë, e mandej mbî mënyrë qi nisi me u perdorue nder në si shëj komtar.

* * *

Një liber i shtypshkruem në Venedik, në vjetë 1480, me titull: „Historia Scanderbegi edita per quemdam albanensem“ e perkthyme italisht prej Biemmi-t, e shtypshkrue në Brescia në vjetë 1742, njeshtu shkruet për flamur: „L'insegna di Scander begh era un'aquila negra distinta in due teste sopra campo rosso (flamuri i Skanderbegut ishte një shqype e zezë me dy krena e hapun në shesh të kuq“).

Marin Barleci (De vita et gestis Scanderbegi... 1508) në faqe XV, dishmon se: „Rubea vexilla nigris et principibus distincta aquilis gerebat Scanderbegus (Skanderbegu marte flamur të kuq me shqype të zezë dykrenshe)“.

Lavardin-i (Histoire de Georges Castriot, surnommé Scanderbeg roy d' Albanie. Par Jacques Lavardin, etc. Paris, 1576) tho-

1) Trajtë kimerike e njëjshë shqypje me dy krena. Kje stemë e mbretënis romano-germanike qysh në vjetë 1325, e, mbas 1806 e pervednoj mbretënia e Austri, e kje e adoptueme edhe prej monarkis Ruse.

BIBLIOTEKA PUBLIKE
"MARIN BARLECI"
SHKODER (2018)

të: „ Dans ses estendars, qui etaient tous rouges, il portait une Aigle noire à deux tetes (në flamur të tij, qi ishte krejt kuq, Skanderbegu kishte një shqypë të zezë me dy krena)“.

Auktori i vepres „Historia et gloriosi gesi, et vittoriose imprese, fatte contra Turchi, dal Sig. Don Giorgio Casiriotto, detto Scanderbeg, prencipe d'Epiro. — Di nuovo ristampati in Venetia M. D. C. XLYI. — faqe 14 shkruet: „... et vi fece mettere le sue, con le aquile in mezzo di esse, incoronate imperiali, in campo rosso (e bënë me vâ të vetat, me shqypë në mjedis të tyne, me kunora mbëretnore, në shesh të kuq)“.

Mbasi qi e shtroi Turku dhenë t'onë, mirret vesht, se arma e Kastriotve do të zhdukej, e veç muejt me u ruejt nonji shëjnder Italo-Shqyptarë, e prejgjetit qi madhnohej se rrjedhte prej Skanderbegut, por edhe këta i bënë do ndrrime e shioica, qi kjenë sidomos kunorat mbî krena të shqypes e hylli gjashtë skepash 1). Bashkia e Piana dei Greci kishte për stemë shqypen dykrenshe me kunora, e ndermjet krenave një trekansh me hyllë mbrenda, e mbî tâ germat: — N. P. A. C. (Nobilis Planæ Albanensium Civitas) 2). Hylli qi gjindet në mâ të shumten e stemave të fëmijëve bujare shqyptare kje shtue mbasi merguen, pse tuj kë në hylli edhe shembull gjukate (destino), për me shënue se lën me hyllë të keq, e të ngushtuem me jetue në mërgim.

Mbrenda rretheve të Shypnis më ka râ lësa me pa vetun një copë rrasë mermeri, me gjysë shqypë vendue në një skaj të ballit të kishës famullitare të Nderfardit por omet edhe se në kështjell të Lezhës kjenë deri tash vendet e shtylla mermeri..., i treti kishte një shqypë në krahë napune me një gjarpër nërlizë nëpër thojzate

1) Giuseppe Schirò, — Te dheu i kuaj, fq. 87.

2) Piana dei Greci, Guida illustrata delle Colonie Albanesi di Sicilia, 1922, fq. V.

BIBLIOTEKA PUBLIKE
"MARIJ BARLETI"
SHKODER (2018)

ka me vel). Shpia e Çefës së Hajmelit, tyfekçi djalë mbas djali, per firmë nder çerqe e brisq, ka një shqype me dy krena (permbrenda çarku me një krye, perjashta me dy krena), e thonë se i a u ka lanë i pari. Nder flamur qi perdoruen deri në këto kohët e mbrame seicili bajrak i maleve të Gegnës per me i prishtris, nuk ndrritte n'asnjë shqypja. E shumta kishin flamurin e Turkis me hanë e hyllë, nonji pa kurr'i shëj, vetun njiyeren e kuqe, tjerë kuq me i dorë nieri, a me 'i shpatë. *Ma i pari qi perdori shqypen, poenë shi flamurin krejt si të Skanderbegut* 2) *kje i padekëshmi kreshnik i Lekve të Malcës, Dedë Gjo Luli, i cili në vjetë 1911, me 6 të Prillit, e nguli në maje të Deçiqit, e i njekun prej mia malcorës, filloj faqe luften per indipendencen komtare.* Vjeten mbrapa, 1912, me 28 të Nandorit, Smail Qemali ngrehi flamurin e Skanderbegut në Vlonë. Me 13 të Qershorit 1913, Fretent e Gjuhadrilit, në Shkoder, kundra urdhnit të perfaksuesve të Fuqive Mëdhà, ngrehen zyrtarisht në kumonare flamurin komtar, të cilin në muej të Gushtit t'asajë vjetë, Fuqit e Mëdhà e njoften zyrtarisht në Londer. Me 5 të Marcit 1914, flotat lufte të Fuqive të Mëdhà ngrehen Flamurin e Shqypnës tuej e pershënetë me topa, në limanin e Trieshtit, edhe percollen në Durcë Princin e Shqypnës Wilhelmin de Wied, të zgjedhun prej gjashtë Fuqive, e me 7 të mojit të mblëmnuem, Flamuri i Shqypnës perhidhej në Durcë në Palas të Mbretit. Me 19 të Marcit 1914, zelli i atdhetarve shkodranë, bënë me ngrehë flamurin komtar edhe në kështjell të Shkoders, megjithse ky gijtet ishte ene nond reje të Fuqive Mëdhà.

1) Vro perkohëshmen „Flamuri i Arbërit“, v. II. Cosenza, 20. XI. 1885. n. 6-7.

2) Flamurin e Skanderbegut e perdoren shqyptarët ka do vjet të mira, por mbasi filloj perindja shqyptare ky flamur kje i vetmi shëj qi perdoren atdhetarët në Marull Bryksel e Boston. Në vjetë 1908, Dervish Hima, shqiptar, të paq flamur të Kastriotve që me kohë të Skanderbegut; spëshito kryet me kater muej burg (Vr. fletoren „Djelli“, Boston, Mass, n. 2296, Vol. XIII.)

Kshtë flamuri i Kastriotëve u adoptue, per modum facti, në të gjithë Shqypnën, por gjithnjë nuk u shifte një unjësime të plotë, i cili si është dëftue më syprë nuk ndërte kurrë as prej jetëshkrojsve të Skanderbegut. Këtu i shqype dykrenshe me kunora, këtu i shtohet edhe i hyllë, këtu posë këtyne edhe ndër çapoj të vëshin shengjeta rrëfeje. Formue shteti shqypetar, tujë për se kurinji shembulli nuk ishte më i zoti për me tregue ëmënin e komit t'omë, e kohen në të cilën Shqypetarët deshtas, nënsë të damë në sa shtete, lanë jeten si burrat e dheut të gjithë zbashku mbas flamurit të Skanderbegut, si edhe pse shqypja dykrenshe mujte me shënjue bashkimin e komit dy degësh, Toskë e Gegë, të ciltë si dy krena në një trup, do të qëndroreshin zbashku për me majtë vedin e lumnën e komit të vet, danë me vë në një 90 të Statutit: „Flamuri komtar është i kuq me shqype të zezë dykrenshe në mes“; e kështu sot prej Zotit këme një unjësime të plotë në flamur komtar.

P. Marin Sirdani.

Kanûni i Lekë Dukagjinit.

(Shkruen A. Shtjefni K. Gjeçov, O. F. M.)

— Rishtypja e e perkëthyemja në gjuhë të hueja janë të ndalueme fare. —

(Kqyr Numrin e Majit Vjetë IV, fq. 223).

KRYE NJIZET E I PËSËT

Burrat e maleve të Shqypnis në Kuvend.

Nye i I.

§. 1010. Kuvendi është një bashkim i fisesh me Krenë, Pleq, Sterpleq, e Vogël të Djelmni të dheut,

qi kan për qellim me proskadâ ndonji çâshtje a me lidhë ndonji besë.

§. 1011. Kuvendet bâhen pjesënisht a edhe përgjithisht.

§. 1012. Kuvende pjesënishte janë ato të katundeve, në të cillat marrin pjesë Pleq, Sterpleq e Vogjlilja e një katundit.

§. 1013. Pjesënishte thirren edhe ato kuvende në të cillat bashkohen të gjithë Pleq Sterpleq e Vogjlilja e Fiseve të ndryshme që sundohen prej një Kreut.

§. 1014. Kuvende të përgjithshme janë ato, në të cillat bashkohen Pleq, Sterpleq, Vogjlil me Krenë e me Derë të Gjemarkut.

§. 1015. Nder kuvende, gjyge e peshime marrin pjesë:

- a) Dera e Gjemarkut t'Oroshit;
- b) Krenët e fiseve;
- c) Pleqt e fiseve e të katundeve;
- d) Sterpleqt e fiseve e të katundeve;
- e) Djelmënia a Vogjlilja e të gjitha fiseve;
- f) Kasneca fisesh;
- g) Gjorbëtarë.

Nye i II.

Vende Kuvendesh.

§. 1016. Bashkime kuvendesh mbahen a ndër oborre Kishësh, a ndër rrenime të vjetra falëtoresh, a në zëmber të vendit.

1. Mirdita në Shë Pål a në Grykë t'Oroshit.
2. Lura tu Kisha në katund të vjetër.
3. Thkella tu Kroni i Fikut në Perlata.
4. Matja në Lis.
5. Malësia Lezhjes (Zhuba) në Molung, ke Dardha Ker-bucë.
6. Dibra?
7. Malësia e Krues në Lendë.
8. Malësia e Tiranës në Maltanesh.

9. Malësija e Elbasanit?
10. Labërija (Arbërija)?
11. Arbërija në Larushk.
12. Kurbini në Djerr të Selitës, në Laç-Sebaste.
13. Luima në Bicaj.
14. Hasi?
15. Malësija e Gjakovës tu Vorret e Shalës.
16. Dukagjini në Koder të Shen Gjergjit (Shosh).
17. Puka tu Gjyteti i Pukës.
18. Postriipa në Gjytet tu Xhamija (Drisht).
19. Mbishkodra tu Kisha e Brigjes-Rapshë.
20. Kelmendi në Qafë të Berdelecit.
21. Capa (Zadrëma) në Dajç.
- Nikaj e Mertuer tu Kisha e Nikajet.

Mertuer e Krasnike tu Blini i kuvendit (Selimaj)

§ 1017. Burrat të bashkuem në Kuvend rrin në gjymës rrethit ashtu qi të mund të shofin shoqi shoqin, epo u thirr kush, të kët shtek për me u dukë nder Krenë e Pleq.

§. 1018. Burrat e dheut në Kuvend rrin t'armatisun 1)

§. 1019. Sà të jën në Kuvend burrat e dheut, së ka tager kush i huej me u perzie nder ta.

§. 1020. Nder gijgje e peshime, Krenë e Pleq rrin në vedi, e Vogjlja në vedi.

§. 1021. Krenë e Pleq rrin në Kuvend mbas priet e tagrit.

§. 1022. Në Kuvend sa të flasë njani, tjerët do të ndigjojnë e do të heshtin.

§. 1023. Çashtje të vogla e të kapmet qi ka katundi shoq

Per nder të madhe kishe me jau diën si ZZ Fanulltarve si edhe ZZ. Mësueve me këne se më shkruajnë se ku bënë Kuvendet e dheut jo veç të se të cillit Baitak e fis, por edhe se të cillit katund të Gegnis e të Tosknis

1) . . . Quando vi son tutti, seggono armati . . . (Tacit Germania XI.) — Në pubblica e privata cosa fanno se non armati. (Idem. ibid. XII.)

BIBLIOTEKA PUBLIKE
"MARIN BARLETT"
SHKODER (2018)

me shoq, Pleqt e katundit bashkë me Sterpleq e Vogjli kan tager me i zhgattrue.

§. 1024. Çashtje të randa qi i perkasin nji fisit mbarë, do të peshohen e do të pleqnohen prej Krenve të fisit, bashkë me Pleq, Sterpleq e Vogjli.

§. 1025. Çashtje qi i perkasin nji krahinës mbarë — a së shtatit, — do të peshohen nder kuvende të pergjithshme: „burrë per shpi“1)

§. 1026. Fjala e randë nuk bahet në Kuvend.

§. 1027. Kanuja së bân qi të shahet kush në Kuvend; po bâni kush ket punë, do të gjobitet mje në 5 desh.

§. 1028. Po i tha kush kuej se rrên në Kuvend, do të gjobitet mje 500 grosh.

§ 1029. Po ja shkrep i kush kuej armen në Kuvend, shpija i digjet, e sjellësi i armes grîhet kuvendisht e shkon gjak hupës.

Nye i III.

Dera e Gjomarkut.2)

§. 1030. Dera e Gjomarkut âsht themeli i Kanus.

§ 1031. Xën kryet e vendit në çdo vend e Kuvend.

1) I. Kur, me 17-III-1903, Esad Toptani, Kurt Beg Çela me ushtarë e giendarmeri, e Ndoc Ndreca me Mirditas, e mësÿne Pëshkashin e Thkellës per me rrethue e me prû në mënd Marka Kulin e Kurbinin, i cilli i pat dalë doret qeveris Tyrke; Kurt Begu i pat thanë Ndocit: „Prî Mirditë, e t' i bîm Markut!“ — Ndoci i pergjegjka: „Të presim Esadin qi të na prîë.“ — Kuli ja pritka: „Prî Mirditë sikurse i kës pasë prî gjith herë Shqypnis, se ty të perket prîja, e mbas tejet do të vîn Toptani a kushdo kjoft.“

II. Në vjetë 1911, në nji rasë të kuvendit me Deda Gjo Lulin e Trabuines, i permenduni Deda pat thanë: „Si mbahet në mend, Shqypnis i ka pasë prî Dera e Gjomarkut me Mirditë, e me nji herë mbas Mirditet ka pasë shkue Hoti.“

2) Le cose importanti deliberando tutti le piccole il principale. — (Idem ibid. XI).

§. 1032. Nuk mund të leçitet.

§. 1033. Nuk mund të sodumet.

§. 1034. Nuk mund të xiret prej vendit.

§. 1035. Pertej kësaj Dere së ka proskadâm çâsttjesh.

§. 1036. Ka tager me mbëledhë Krenë e Vogjlî në rasë të Kuvendeve të pergjiithshme.

§. 1037. Sa herë t'a lypë nevoja, ka tager me derdhë Kasneca per të grishun të dheut „burrë per shpi“ e me i mbëledhë në Shë Pâl.

§. 1038. Në çdo gjygj a pleqnî, ka tagrin e fjalës së këputne.

§. 1039. Ka tager me sodum e më xjerrë prej vendit.

§. 1040. Ka tager me dënue per dekë: „Kortarët janë të fiseve, kryet âsht të Gjomarkut.“

§. 1041. Ka tager me ja hjekë prin a parin atî qi të xêhet në hjekci a trathiti të vendit. — Porse nuk mund t' i nepet kuej jashta vëllaznijet, tuj kenë nji trashigim plangquer-tagruer. —

§. 1042. Ka tager pjeset në çdo giobë.

§. 1043. Ka tager mbi 500 grosh per çdo vrasë.

§. 1044. Para se të dalë me Krenë e Vogjlî të fiseve, per zbatim të Kanuneve ndeshkimore, do t'a shtroje pengun e per me u peshue prej dheut, e po u gjet në ndonji faj, do të pengjegiet si mbas Kanunit.

§. 1045. Do t'i vëhet giobës si çdo ndeshkime.

§. 1046. Kur del per pajtim të dheut, ka tager mbë „Razogj“. (dy hae buk.)

§. 1047. Po u lyp per Poronik çikdo i kësaj Dere, xêhet per 12 të panjefun.

§. 1048. Kur të dalë n'ushtij, ka tager priet e urdhneset.

§. 1049. Per faje qi janë per një ziarnit, edhë ket Dere e perket lima. (Sa me bâ shëj.)

BIBLIOTEKA PUBLIKE
"MARIN BARLETI"
SHKODER (2018)

Nye i IV.

Krenët e fiseve.

§. 1050. Krenët janë të parët e fiseve.

§. 1051. Krenët janë me plang.

§. 1052. Se i cilli krye ka tager mbi fis të vet: „Kortarët janë të fiseve, kryet është të Gjomarkut“

§. 1053. Nder gygje e pleqni mbrenda rrethit të një Kreut, nuk mund t'i perzihen Krenët e fiseve tjera.

§. 1054. Kreu i fisit, bashkë me Pleq e Vogjli të vëllaznive, ka tager me mbajtë Kuvende, me lidhë besë, me bā gygje, me me gjobitë e me leçitë.

§. 1055. Kreu i fisit nuk mund të paditet nder Krenë të fiseve tjera, e nuk mund t'a ngushtojë kush për gygje e pleqni të bāme.

§. 1056. Kreu i fisit nuk mund të bājë vendime a pleqni mbi vendime të Kanunit.

§. 1057. Po bāni kush vāj mbë Krenë, këta do të peshohen prej Pleqve e Vogjlis së vëndit, a edhe prej D-rit të Gjomarkut.

§. 1058. Kreu i një fisit së ka tager me djegë, me sodum, me grī, me xjerrë prej vëndit. — Lypet Dera e Gjomarkut me Krenë e Vogjli të fiseve tjera. —

§. 1059. Për të gjobitun e të leçitun të një kreut, njaftojën Pleq, Sterpleq e Vogjlija e fisit.

§. 1060. Me u çue kush prej Vogjlijet e me vrā ndonji prej Krenësh a Gjomarkajsh, bjen më gjak si për vrasë të çdo njerit.

§. 1061. Kreu i fisit, si çdo njeri prej Vogjlijet mund të gjobitet, mund të digjet, mund të leçitet, mund të sodumet, mund të grīhet e mund të xiret prej vëndit.

§. 1062. Kah prone e pasenija, kje në fushë, në bjeshkë e në vrrī do të shikohet tagri blanguer i se të cillit.

§. 1063. As Dera e Gjomarkut, as Krenët e fiseve e as

Pleqt e katundeve së munden me pasë ndonji tager mbi gjâ e pasunî të tjerve.

§. 1064. Vogjlîja e fiseve s'i ka detyrë as Kreut e as Derës së Gjomarkut të dhetë e telozen.

Krenët (Flamurtarët) e Malesis së Gjakovës: Nikaj, Mer-tuer, Gash e Krosnike (Kraşniqe), kan tager mbi nji rend t'ujit (vadë) prej Kujrijet, posë atî qî kan si çdo shpi. —

Nye i V.

Pleqt e Katundeve.

§. 1065. Se i cilli katund ka Pleqt e fisin.

§. 1066. Pleqt e katundit, kan tager me mbëledhë katundin në kuvend.

§. 1067. Pleqt e katundit nuk kan tager me gjobitë as me leçitë kend pa zâbukë të Sterpleqve e të Vogjlis.

§. 1068. Pleqt e katundit nuk perjashtohen prej zyreve të katundit, as prej angarijet e prej punve të perbashkëta.

§. 1069. Pleqt e katundit nuk perjashtohen prej ushtrijet.

§. 1070. Me ra në faj Plaku i katundit, do t'a shtrojë pengun Sterpleqve e Vogjlis.

§. 1071. Po ju randue katundi me Pleq ndonji fisit, Plaku i të randuemir, ka tager me e mprojtë edhë me Krenë të fiseve tjera.

Nye i VI.

Sterpleq.

§. 1072. Sterpleq mbajën anen e Vogjlis.

§. 1073. Sterpleq kan tager me çue zânin kur të shofin se po randohet Vogjlîja me gjygje e pleqnî kundra Kanunit.

§. 1074. Sterpleq bashkë me Vogjlî a t'jelmnî fisesh janë gjobtarë.

BIBLIOTEKA PUBLIKE
"MARRIN BARLETI"
SHKODER (2018)

Nye i VII.

Gjobtarë.

§. 1075. Gjobtarë thirren ata, të cillët n'emen të Kuvendit mbarë reshten në vath të giàs së gjobitunit, per të marrë 2q krenë desh a që si mbas së premes së gjygji të Krenve, të Pleqve e të Vogjlis.

§. 1076. I Zoti i vathit nuk guxon me i ndalë gjobtarët qi mos t'i hën në vath.

§. 1077. Po bânî ket pînë, burrat e Kuvendit dynden të gjith edhë i brumbullakzohen në d'rë.

§. 1078. Po bânî se bânî fjalë i zoti i gjàs, kan tager me ja shtue gjoben.

§. 1079. Gjobtarët zgjedhin vetë desh e që per gjobë, e i zoti i giàs nuk mund t'i ndalin.

Nye i VIII.

§. 1080. Po s'i pelqej Vogjilja të damet e Krenve e të Pleqve, kan tager mos me u ndêjë mbë ta.

§. 1081. Krenët e Pleqt do të vëhen rishtas në peshim të punve.

§. 1082. Po e tumiren gjygjin e Krenve e të Pleqve Vogjilja, Kanû është qi të bertasin nji zanit: „Kamba e huej, kaptinat t'ona!“.

Nye i IX.

Kasneci (I lajmi)

§. 1083. Kasnec a i lajm thirret ai i cilli hapë e lajmon urdhnat e Kreut të fisit a per desh a prej nji palalokut të cakëtuem prej Kreut, prej Pleqsh e prej Vogjljet.

§. 1084. Zyra e kasnecis është plangçore e trashiguese.

§. 1085. Kasneci i fisit do t'a derdhin zânin e ftimit mbarë fisit prej Patalokut të cakëtuem.

§. 1086. Kasnecat e katundeve do të shkojnë për derë, kur të lypen „burrë për shpë“.

§. 1087. Në çdo rrezik a kercnim, kasneci do të gjindet gati me dhënë „Kushtrim“ fisit.

§. 1088. Kasneci me gjith shpë është i perjashtuem prej ushtrijet.

§. 1089. Kasneci nuk mund t'u mënjanohet punve e zyreve të perbashkëta të katundit të vet.

§. 1090. Edhë në ndollët Kasneci i xânë nder zyre të fisit a të katundit, gjindja e shpë së tî do të dalë në punë të katundit.

Lajme.

Rrokull Botës.

Fletoret e perjashtëme për secillin numer kanë për të për artikulim mbar artikulimsh e korrespondenca bashkëpunëtorësh për rreth të vetmes çështje, që intereson botën mbarë, pse përdoren industrinë e ekonominë e përbotëshme, d. m. th. për rreth çështjet të Ruhrit. Francezët vijojnë në shtatim të programit të sajëm prej Poincaré me shokë: me përdorë çdo mjet, mjet që të perkulet Germanija; me zaptue, me gjikue për deka, me vra deri më të vogël, me qitë jashtë Ruhrit të gjith ata germian, që ndigjojnë me ju shtrudh urdhnit francez, e tjera lëso mjetësh „të ligjëshme“ mas mendes së francezve e „barbare“ mas opionit publik german. German, edhë pse kanë hupë kolonit, denamët, shkrefë gjithkund industrinë e mjeteve luftarake, burrë Eisatz Lothringen e vende,

tjera kahë nordi, dhënë sà materjal lufte, me gjith këta Franca nuk kondendohet pà i dorzue edhe gjakun e një shtetit, arin. Vendimi i marrun prej dy gjeverive të Parisit e të Brüssel-it është kÿ: mos me hì në marr-e-dhanje diplomatike me Germani deri, qì Germant mos të shkrefin qindresen pasive e së dyti Ruhri do të lirohet pjesë-pjesë, mas pagesave të Germanis. „Franca — tha presidenti i sajë, Millerand, me 4 VI më një konferencë, kù u gjet edhe bajlozi i Amerikës — Franca don, qì qeverija të zbatojë ket program deri në mât të mrâmên pikë. Ajo don, qì fliet e saja mos të shkojnë huq. Per në kjoftë e vertetë, se kjo luftë do të jetë mât e mrâmja, sikursë e dishrojnë të dekenit t'onë, at-herë edlë pagja do të jët një pagjë e vertetë“. Me fjalë tjera presidenti i republikës franceze myllë ligjeraten e vet me ato fjalë, qì pat thënë dikur aj plaku rromak per Kartagenë: „censeo Carthaginem delendam esse“ e masandej së kà luftë mât.

Germant në tjetren ânë e njofin vedin per të mujtun, por jo per të mujtun, e prandej janë gadi me lã, por me at marë, qì premtion gjëja e tyne ekonomike, ase mas takatit. Projektit konkret të shperblimeve, paraqitë tash një muej Ententes, e të gjithkem prejë sajë porsì i pà-mjaftueshem, Cuno, masi dha e muer me të gjith industrialët e partit politike të Germanis, i shtoj në këto dit edhe një memorandum, tuj shtue sasin e mndyren, se si muejte Germanija — pà fikë vedin — me i lã shperblimet e luftës, e tuj diftue se Germania i rrite plotsisht një gjygit nderkomtâr. Kjo „klausula“ e mrame por nuk u pelqei francezve aspak, pse „anulon“ vleren e traktatit të Versailles-it, e qet në një treg nderkomtâr tagret e Francës, kù shumica e zaneve kishte me muejt me dhënë një vendim kundra dishireve të saja.

Ky memorandum i Kuno-s në Angli s'kà lã një pershtypje aq të keqe si në Francë, pse në mos qeter qetoret e Anglis, e gjithkojnë porsì të afet per një bazë diskutantit. Janë mendimit por, qì qeverija „mos të rrie mât me duer në — si shkruen „Ob-

server“, qi raporton „Reichspost„i“ me 4 VI — para këtyne të perzimeve e kercnimeve. Ç’do mretin a krahinë e botës e shef nevojën e një krabit të fortë, për me pshtue Europen prejë këtij kaos.“

Më një pikë pelqejnë Entenia me Germani — posë Francet, d. m. th. kje, se së gjindet një godi, me e shtrur ket çashtje para një konferencet nderkombtare, si pat thënë në dhetuer edhe ekonomisti amerikan, Huges.

Në Lausame — dikur u muer vesht edhe Turkija me Grekin për shperblime e për caktim të kufinit, kështu, qi prejë kësajë ânë tash për tash nuk është një rrezik lufte, si perflitej nder fletore në numrin e kaluem. Ishulli Castellorizo i kje Ishue Italis me ket shart, qi kû ishull të shmilitarizohej. Edhë çashtja e tagreve të huejve në Turkî u ndreq, kështu qi për së shpejti është uzdaja se kjo konferencë po merr fund pà ndonji incident a divergencë të pa-pelqyeshme.

Turkî — Në Turkî zîn çashtja e elekcioneve. Duhet diejt, se me 1 të prillit, asamblea votoj shperdamjen e vet me zânë të plota njashtû, si e proponoj partija e Mustafa Qemal Pashës. Kjo parti deri vonë pat me vëdi të gjith mirat e assemblës së soçme, por dikû për çashtje politike e më fort për çashtje personale erdh tuj u shkoklue në mndyrë, qi sot së kà më se 150 deputat të vet, me Mustafa Qemalin për kryetâr. Në sà partija kundershitare është deri më 100 deputet, të kryesuem prejë Hysen Beut, Feti Beut e shokë. Me gjith se në armë-pushimin e Mudros-it i shue partija e tyrqve të rî „Bashkim e perparim“, me gjith keta më se 30 deputet njehen açik për unjonista faqe Asemblës, nder të cillët janë ex-ministri i financave Djavid Beu e drejtori i fletores „Tamin“ etj. Partija e Mustafa Qemalit, qi është më e forta po gisht, kà ket program: Turkija me muejt trajtet qeveritare të tashme, me hjekë sulltanin e me muejt një kalitet efektiv; parashtron disà reforma tjera në ç’do degë të veprimt kombëtâr. E atà, qi i kundershtojnë a me fjalë a me shkrim vendimet të assemblës në vjetë 1922, me hjekë Sulltanin, a me dhënë shpejti një trajtë të ndry-

BIBLIOTEKA PUBLIKE
"MARIN BARLETI"
SHKODER (2016)

shme, a'â mbahen e ndiqen porsî trathtarët e atdheut. Nder fletore të Qemalistve s'ë kâ tjetër, por bejlek mas belegut opozitës, e cilla, ndrydhë prejë një shumicë, qî kâ ligjen në dorë ë pushkën e paren me e vû në zbatim, — do të rrie p'â z'â. Prejë kndej mund të merret me mend, se kush kâ me muejt.

Spajë. — Nji rasë e shemtueshme e trazoj qetsin e ktij populli të pagjët në këto ditt e fundit. Me 5 të Qershorit kardinali i Saragocës, Soldevilla y Romeno, kje vrâ bashkë me një ilakâ të vetin. Në sâ Kardinalli, percjellë prejë një ilakâs së vet, zdrypëte prejë automobilin te dera e një pallatit të rrethve të Saragocës, dy djelm të rî i dalin para, e me revolver e lshojnë prelatin dekun e më tokë te dera e automobilit. Gjaksorët muerën fushen, por m'â vonë kjene xânë prejë policiet. Trupi i prelatit n'automobil kje baejt në Saragocë. — Atentati kundra kardinallit kje sajue prejë anmiqsh antikatólikë, të cillët, tuj njoftë vleren e ktij prelati në l'âmë të veprimeve të katolikve të Spajës në ç'do çashte shoqnore, deshtne me u shporrë, për me i lirue shtekun veprimt të vet.

Bullgari. Nji telegrafë prej Sofijet lajmote me 9. të moji: Qeverija kje rrxue neper një veprim t'organizuem prej oficerave të rezervës, të cillvet u ndimoi edhe ushtria aktive. Ministrat kjene burgosë të gjith. Qeverija e rë u perbâ prej pjestarësh të partive t'opozitës, posë komunistësh. Nî tjetër telegrafë „Orient Radio“, prû prej „Reichspost“ thote: Të gjitha fletoret me botime të veçanta lajmojnë të ramt e gabinetit Stambulirski. Qeverija bulgare u formue kso dore: Kryeminister e Min. i P. të jashtme: Zankow; Min. i P. të mrëndshme: Russew; Bulqsi e Arësim: Yankiwolow; Drejtsi: Paon Smilow; Financë: Godorow; Treg: Tswetko-Pobochewski; Marrëdhani: Timo Kazasow (socialist); Punë botore: Janko Stojemilow.

Irlandë. Lufta civile e cilla deri tash vonë dukej se do të mërrte për ditë m'â eger, me gjashtë në mond n'itet nder p'ânë të kalueme, masi lajmet prej Dublinit thotë se De Valera u ka dhënë

urdhen kryengritsve mos me derdhë mâ giak e me i mshehë armët kund në ndonji skâj. Duket se ky urdhen është çue në vend, masi tash disa kohë e tektej nuk është shprazë kurrnji pushkë në gjith Irlandën.

Greqi. „Tagesp.“ e Grazit lajmote prej Belgradit se me çka ishte kë në marrë vesht prej Atinet, ministri i pûnve të jashtme i atë shtet do të delte për së shpejti në Bukarest, kû kan me fillue të perpjekunat për themelimin e një blokut balkanik. Prej Bukarestit ministri do të kalojë në Belgrad e në Romë.

Jugoslavi. Në Skupcina Pasiqi dftoj se pa u sugurue njisija shtetnore nuk do të lëte kurr me folë revizionistat. Prâsi i katundarëve të Kroacis, Rad i q, në tjetren anë dftoj në një bisedë fort të vrashtë që bân tash vonë se të perpjekunat me Belgrad në made të një centralizimit mund maheshin porsî të kputuna një herë e për gjithmonë.

Bibliografi.

Kan mrrijtë në Drejtim t'onë:

1. **Abetare** për shkollë fillestare të Shqypnis, mas methudhës analytike-synthetike të shkrimit e të leximit. Shkollor: Shtyp. e së Paperlyemes, 1923. Çmimi: Kr. 1.50

2. **Afërimi.** Fletore kombetare për t'fëruar e bashkuar gjith Shqypëtarët. Del dy herë në muaj. Botohet në New-York, 51 Spring Street. Editor e Manager: Remo Scaglione.

Hylli i Dritës

del me 15 të setcillit muej.

Pajtimet e Dorshkrimet i drejtohen Drejtimit të së Perkohshmes —

— „Hylli i Dritës“ — Shkoder, Rruga e Shën Andout Nr. 14.

Çmimi i pajtimit:

Per Shkoder: Fr. ar 10. — Me postë: 11.

— Nji Numer: Kr. 2.50 —

Gerant i gjegjshem: KOLE TOPALLI.

Me lëje të të Parve.

BIBLIOTEKA PUBLIKE
"MARIN BARLETT"
SHKODER (2018)

BIBLIOTEKA PUBLIKE
"MARIN BARLETI"
SHKODER (2018)